

De Bevrijding, in de laatste week, van dag tot dag, van uur tot uur

Dezelfde periodes en oorlogshandelingen door meerdere personen beschreven.

Door o.a. Paul Ploegman, KijkopZutphen, Willy H. Heitling en W. de Jong.

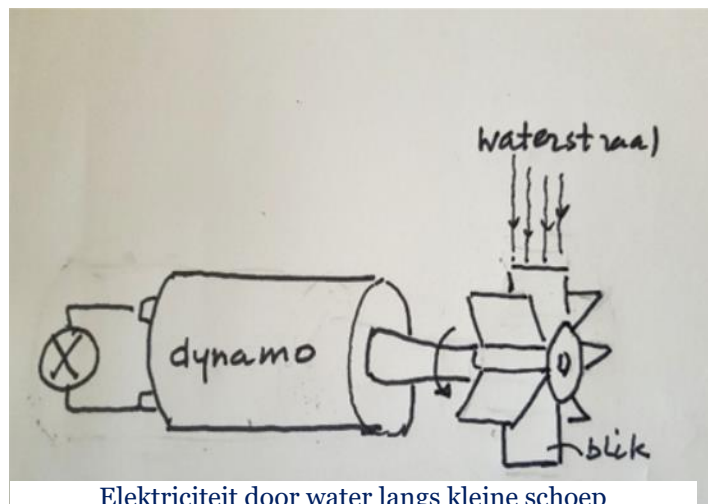
Ze zijn zo veel mogelijk chronologisch gerangschikt.

Wat men onder 'moderne gemakken' verstaat viel van lieverlede weg. De mensen kregen tenslotte geen elektriciteit meer. Maar menigeen zag kans, met behulp van een extra draadje, stroom van de Duitsers af te tappen, tot op 23 februari 1945 heel Zutphen werd afgesloten van de elektriciteitsvoorziening.

De Waterleiding functioneerde nog maar enkele uren per dag en vlak voor de Bevrijding helemaal niet meer. We monteerden een dynamo met een schoepenraadjje onder de waterkraan [..]. Zo kon je bij het licht van een fietslampje nog wat lezen.

Veel mensen hadden last van huiduitslag door gebrek aan water en zeep [..]. Men fietste op houten banden, of repen rubber van auto-banden of op oude tuin-slangen.

Maar de Duitsers namen de mensen hun fietsen af omdat zij geen benzine meer hadden voor hun auto's.

Elektriciteit door water langs kleine schoep

Tienduizenden burgers liepen door Nederland, op zoek naar voedsel.

1 maart 1945

Eten

Op deze dag werd in een tehuis te Zutphen een jongen geboren. Zijn vader en moeder [9 maanden in verwachting] hadden de laatste tien dagen van februari gebruikt om van Den Haag naar Zutphen te lopen [..], op zoek naar eten.

Veertien dagen tevoren sprak ik een Rotterdammer, die uit Duitsland was komen lopen. Hij had veertien dagen geleefd van aardappelschillen. Een ander had 700 km gelopen [..] nadat hij bij een opstand van Russische krijgsgevangenen een kamp in Württemberg was ontvlucht.

Geschilde aardappelen aten we nooit meer. We kregen soms wortelen die niet gaar waren geworden vanwege de lage druk van de gasleiding. Daarom draaiden we de wortelen maar door de gehaktmolen voor we ze opaten.

&

Kolen waren er niet meer. De mensen stookten hun oude meubels op, maar ook kastdeuren, alles wat branden wilde. Ook zaagden men bomen

in parken en bossen om. Een handig apparaat om eten op te koken was een noodkacheltje, een grote ronde blikken bus, waarin je allerlei rommel kon branden zoals stukjes papier, afgebrande lucifers, lege luciferdoosjes, stukjes van schoenen en zo meer, maar het rookte en stonk wel erg

Het offensief

Over onze Bevrijding vertelde een hoge Canadese officier ooit dat Zutphen was bevrijd door 3 verschillende regimenten, die vanuit het Zuiden en Oosten Zutphen aanvielen: [The Stormont Dundas and Glengarry Highlanders \(Glens\)](#), [The North Nova Scotia Highlanders \(Novas\)](#) en [Le Régiment de la Chaudière \(Chauds\)](#)

3 maart 1945

Er was hoop, maar er gebeurde niets. De nazi-omroep BNO (Berichtendienst Nederlandse Omroep) ['Beslist Niet Oprecht'] berichtte op zaterdag 3 maart 1945 dat de Duitsers succes boekten tussen Maas en Rijn en dat de Amerikanen bij Emmerik vaartuigen hadden geconcentreerd.

Telkens kletterde de hagel tegen het karton, dat de ruiten verving, desondanks was de Geallieerde luchtmacht razend actief. Dat gaf ons dit keer vertrouwen in het BNO-bericht.

We begonnen te hopen op een spoedig einde van de oorlog. Er gebeurde echter niets, behalve dat de Geallieerde luchtmacht met honderden en honderden toestellen kwam overvliegen.

7 maart 1945

Onbetrouwbare berichten

Door het uitvallen van de elektriciteit konden we het radiotoestel niet meer gebruiken, dat je eigenlijk niet mocht hebben van de nazi's. Nu waren we aangewezen op de BNO, de door de Duitsers gecontroleerde berichtendienst op de draadomroep. De Engelse zenders konden alleen mensen met accu's en enorme technische knobbels nog beluisteren.

De BNO-berichten waren erg onbetrouwbaar omdat de Duitsers alleen maar goede dingen over zichzelf en slechte dingen over de Geallieerden vertelden. Bovendien kraakten de luidsprekers omdat sommige luisteraars bij gebrek aan elektrisch licht, fietslampjes lieten branden op de stroom van de draadomroep.

9 maart 1945

Uit huizen gesleept

Er werd nu een groot aantal mensen uit hun huizen gesleept. De toegangswegen tot Zutphen werden afgezet en iedere fietser moest zijn fiets afgeven. De mannen moesten voor de O.T. ([Organisation Todt](#)), gaan werken. Dagelijks werd er nu geschoten met luchtafweergeschut, dagelijks hoorde je bommen vallen en geen nacht ging voorbij zonder dat je het vuurwerk van de oorlog ergens in de lucht zag.

17 maart 1945

Een bewoner van de [Broederkerkstraat](#), wilde in zijn huis, tijdens de schaarse uren dat er gas werd geleverd voor de gasverlichting, zijn gastank vullen. Tijdens het vullen ontplofte echter de tank. De bewoner kwam daarbij om het leven.

18 maart 1945

Hoofdkwartier van de Duitsers in Buitenzorg

Bommen op de hoofdkwartieren
Op zondag 18 maart werd het hoofdkwartier van 'Generaloberst [Johannes Blaskowitz](#)', de bevelhebber der Noordelijke Duitse Rijnlegers in [Gorssel](#) gebombardeerd. Die avond konden we voor het eerst duidelijk artillerievuur

horen. Diezelfde middag verleende de brandweer ook assistentie in de

gemeente Warnsveld bij een bombardement, om 18.00 uur, door 62 Typhoons van het 193 Squadron, op het hoofdkwartier van de Duitsers, in de villa's Hoekendaal en Buitenzorg aan de Vordenseweg.

Een getuige vertelt: “Levendig herinner ik mij nog de aanval van de Geallieerde vliegtuigen op de villa's Hoekendaal, Buitenzorg en Pax, gelegen op de grens van Vorden en Warnsveld. Hier was de staf gevestigd van General der Flieger und Wehrmachtsbefehlshaber in den Niederlanden Friedrich Christiansen.

Op zondagavond enkele uren voor het invullen der duisternis, verschenen er vliegtuigen boven dit hoofdkwartier. Groep na groep doken ze naar beneden om hun werk te verrichten. Onderwijl cirkelden de overige vliegtuigen rond.

Een landbouwer die in de omgeving woont vertelde mij dat hij had gezien dat de stafofficieren als reeën over het hekwerk [...] achter het Hoekendaal waren gesprongen om de hel te ontlopen. [Gezien het aantal bestelde doodskisten nadien zijn tijdens dit bombardement toch nog meerdere hoge Duitse officieren om het leven gekomen]

&

Aangeschoten bommenwerper

Een aangeschoten 4-motorige Amerikaanse bommenwerper kwam ten zuiden van Zutphen naar beneden. Veel mensen zagen er 8 personen aan hun parachute uitspringen. Twee van hen kwam op Zutphens grondgebied neer en werden door Duitse militairen weggevoerd. De anderen dreven af richting Warnsveld. De in onze stad gevangengenomen vliegers werden via de Buitensingel weggevoerd. Enkele jonge mannen kwamen naar buiten om hen te zien. Van die gelegenheid maakten mensen van de O.T. gebruik door ze direct op te pakken voor verplicht werk [...].

Aangeschoten Boeing B-17 Flying Fortress

Etenhalers

Regelmatig werden door politiekorpsen in de omgeving ‘etenhalers’ opgepakt die, ondanks de afsluiting van de IJsselbrug per 5 december 1944,

toch kans hadden gezien de IJssel over te steken. Meestal werden ze daarop door de Zutphense politie weer teruggezet naar de overkant.

21 maart 1945

Overmacht Geallieerde luchtmacht

De activiteit in de lucht kwam nu tot een hoogtepunt. Geallieerde bommenwerpers vlogen met meer dan duizend per dag in oostelijke richting. De Geallieerde jagers waren nu zo in de meerderheid, dat verkeer op de weg onmogelijk werd. Zij schoten op alles wat op de weg reed, zodat de Duitsers zich haast alleen nog 's nachts konden verplaatsen.

De door de Duitsers zo gevreesde Geallieerde jagers

23 maart 1945

Het Duitse legerbericht vertelde dat de Geallieerden langs de Neder-Rijn zich in kunstmatige nevel hadden gehuld. Op sommige punten in de Achterhoek kon je die nevel zien en soms ook ruiken.

&

De nacht daarop betrokken de Duitsers de stellingen die de O.T. in de buurt van Zutphen had laten graven. Zij vestigden hun commandopost voorlopig in het Harenberg [dat aan het eind van de oorlog werd verwoest], tussen Zutphen en Baak.

Je kon nu 's avonds duidelijk in de verte de schijnwerpers zien die de frontlijn aanduiden. Iedere avond kwamen ze een beetje dichterbij.

24 maart 1945

Over de Rijn

In dezelfde nacht ontruimden de Duitsers allerlei gebouwen. Duitsers die niet aan het front behoefden te zijn vluchtten naar het westen. De volgende dag moesten de mensen herhaaldelijk de kelders in omdat in dorpen rond Zutphen bommen vielen.

Maar de berichtendienst vertelde niets over een nieuw offensief. Pas 's avonds werd gezegd dat Geallieerde troepen de Rijn waren overgestoken. En dat ten noorden van Rees parachutisten waren geland.

Na de mislukte luchtlandingen bij Arnhem hadden de Geallieerden zich ver-

sterkt bij Nijmegen. In de nacht van 23 op 24 maart staken ze bij Rees en Wesel de Rijn over [[Operation Plunder](#)] en vestigden daar, na felle gevechten, een bruggenhoofd.

Dit werd voorafgegaan door een luchtlandingsoperatie waaraan twee luchtlandingsdivisies deelnamen. Ondanks zware verliezen hadden ze na 24 uur hun doelen bereikt.

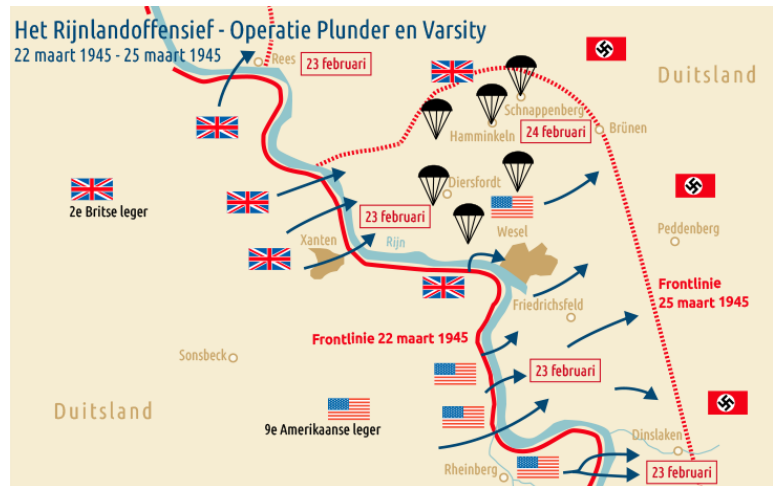
Achter een rookgordijn begon de genie met de aanleg van bruggen over de Rijn. De Duitse artillerie schoot blindelings in dat rookgordijn, maar de bruggen kwamen er desondanks.

De Canadezen bogen af naar links, naar het Noorden, voor de Bevrijding van Oost-Nederland en Noord-Duitsland.

In een Duits verslag van de Duitse officier 'Oberst Herbert von Prittwitz und Gaffron' over deze gevechten, schrijft hij het volgende: 'Op 24 maart trok de vijand bij Wezel over de Rijn. Na Millingen en Rees bezet te hebben werd op 25 maart Emmerik van uit het oosten aangeval-

len. Na een harde strijd met aan beide zijden veel verliezen valt de stad en werd daar een bruggenhoofd gevestigd. In de volgende dagen viel de vijand weer aan met als zwaartepunten de wegen naar 's-Heerenberg, Doetinchem, Elten en Zevenaar.

De daar ingezette Duitse troepen verdedigden zich voortreffelijk en de vijand won slecht langzaam terrein. De hier ingezette onderdelen van de 361ste en 346ste infanteriedivisies trokken, alleen op bevel, terug op reeds ingerichte stellingen. Daarentegen lukte het de vijand wat verder oostwaarts snel naar het noorden door te stoten

Operation Plunder: over de Rijn

Op grond van de gevaarlijke situatie aan de oostflank wordt de 361ste divisie ingezet op de westoever van de IJssel tussen Doesburg en Zutphen. De reeds in Zutphen ingezette 'Fallschirm Ausbildungs Bataljon' [die met die fanatieke jonge knapen] wordt onder commando van de divisie geplaatst'.

&

Over de eigenlijke strijd om en in de stad wordt niets verteld. Wel dat het de vijand later lukte om noordelijk van Zutphen over de rivier te komen [[Operation CannonsHOT](#)]. Het grootste deel van de Duitse 361ste divisie heeft zich dan al teruggetrokken achter het Apeldoorns kanaal.

&

Moeder met kind en gasmasker in het brandende Berlijn

De B.N.O. gaf hoog op over Duitse afweersuccessen, maar niemand geloofde dat. De B.N.O. had te dikwijls en te hard gelogen.

&

Die zaterdag zijn bij de Geallieerde bombardementen in onze streek heel wat slachtoffers gevallen. Vrijwel alle plaatsen waar Duits geschut stond of had gestaan waren onder handen genomen. In de avondlucht kon men zien hoe in Duitsland verschillende steden brandden als fakkels [..].

&

Met het dichterbij komen van het front nam ook de activiteit in de lucht toe. Er valt een bom op de hoek IJsselkade-Marspoortstraat. Deze vernielt daar de tramrails.

Vier Duitse soldaten en een inwoner uit Apeldoorn raken daarbij gewond en worden door het Rode Kruis naar het Rooms Katholieke ziekenhuis gebracht.

&

In de Baankstraat vallen 5 bommen in een bouwland deze richten alleen maar glasschade aan. Dat is ook het geval met een bom die valt achter het Sareptahof.

&

Diezelfde dag komen bij een luchtaanval in Eefde zes mensen om het leven, waarvan vijf burgers uit Zutphen [..].

&

In de nacht van 24 maart wordt de hemel boven Zutphen verlicht door tientallen lichtkogels, een z.g. 'kerstboom'. Deze dient als baken voor de Geallieerde vliegers. Een fantastisch gezicht.

Door Geallieerde vliegtuigen afgeworpen lichtkogels ter oriëntatie van de bommenwerpers

26 maart 1945

's Avonds krijgt de politie van de 'Sicherheitspolizei' de opdracht om alle mensen, die na 20.15 uur, zonder geldige papieren op straat zijn naar het bureau te brengen.

Jonge Duitse 'killers' naar Zutphen

Eind maart beginnen de Duitsers de stellingen rond de stad te bezetten en worden de springladingen onder de bruggen aangebracht. Jonge fanatieke parachutisten van het 'Fallschirm Ersatz- und Ausbildungs- Regiment Hermann Göring' [[Link](#)] worden aangevoerd.

Vaak zijn ze niet ouder dan 17 jaar en moeten ze de strijd aanbinden met de vaak (veel) oudere Canadezen. Deze jonge 'killers' worden voor de Canadezen '*a hard nut to crack*'. Het begint duidelijk te worden dat deze jonge Duitsers zullen vechten 'tot de laatste knaap/man'.

De Hitlerjugend op de fiets met hun panzerfaust. Van jongs af aan klaargestoomd voor de oorlog. Het bleken de voorbeeldige strijders te worden voor Hitler aan het eind van de oorlog.

&

In de lucht werd het nu niet meer rustig. Nog steeds vuurden de Duitsers hun V-1's af uit de omgeving van Joppe, Harfsen en Laren. Die maandag, ontploften drie van die primitieve raketten voortijdig rondom Zutphen.

28 maart 1945

Vandaag viel een mislukt gelanceerde V-1 op Warnsveld bij de molen. Daarbij kwamen elf mensen om het leven [..]. Er ging nu geen dag meer voorbij of je hoorde van mensen die waren opgepakt of neergeschoten. Op deze dag was het goed weer. De Geallieerde luchtmacht was voortdurend in actie.

&

's Nachts trokken Duitse troepen en tanks weg uit Zutphen. Veel Duitse vrachtauto's werden wegens gebrek aan benzine getrokken door paarden [..], die men de boeren onder bedreiging met het geweer had afgenomen.

Paarden trekken vrachtauto

Andere vrachtauto's werden aangedreven door houtgasgeneratoren. Langs de weg naar Steenderen lagen de wrakken van twee uitgebrande autobussen.

&

De Duitsers gunden zich geen tijd meer hun doden behoorlijk te begraven. Zij legden de gesneuvelden in haastig gemaakte kuilen langs de weg. Een helm op een stok of op een kapot geweer duidde de plaats aan.

Zo werd die dag o.m. in Vorden een gesneuvelde Duitser begraven. Men loste een salvo boven het graf in de berm ter militaire eer.

&

Op de achtergrond stond in Vorden een brandende trein, die in Zutphen door de luchtmacht in brand was geschoten, en later in Vorden nog eens extra onder handen was genomen.

In de haast gegraven graf van Duitse militair

Engelse militairen bij de immens grote blokken beton die de Duitsers gebruikten ter afsluiting van de toegangswegen

30 maart 1945
In Almen tijdens het Heilig Avondmaal was een Amerikaanse jager neergestort die even tevoren z'n bommen op het Binnenpad vlak achter de boterfabriek had neergeworpen. Gelukkig geen doden.

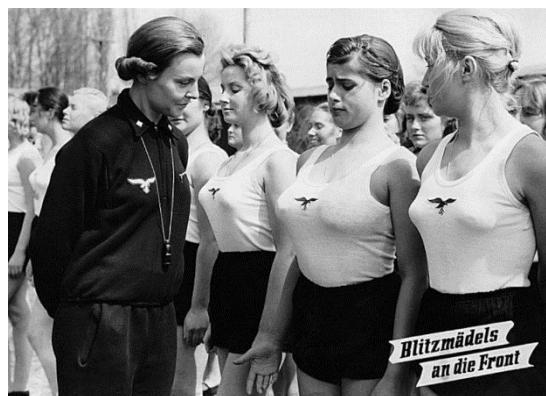
31 maart 1945

Eerste Duitsers vertrekken

Een teken dat de Bevrijders in aantocht waren was het vertrek van de Duitse spoorwegbeambten die sinds de spoorwegstaking de plaats hadden ingenomen van hun Nederlandse collega's. En de hier aanwezige Duitse Blitz- und Funkmädel [telefonistes] die ook hun koffers hadden gepakt.

&

Ook de Duitse militairen beginnen maatregelen te nemen. Veel toegangen tot de stad worden afgesloten.

Blitzmädel

Daarvoor zijn grote betonnen blokken bij de ingangen gebouwd. In de openingen worden tramwagons geschoven die dicht gemetseld zijn met stenen.

&

De jeugdige, zeer fanatieke Duitse soldaten van het 'Fallschirm Ersatz und Ausbildungs Regiment Hermann Göring' konden nu hun gevechtskennis, die ze in een paar weken hadden aangeleerd, in praktijk brengen. Om hun 'moed' wat op te vijzelen werden ze rijkelijk voorzien van sterke drank.

En Pervitin!

Men weet inmiddels dat de opvallende 'strijdbereidheid' van de Duitse

soldaten tijdens de oorlog werd veroorzaakt door deze tabletten! Ter land, ter zee en in de lucht! Men kon drie dagen zonder slaap [!] doorvechten en voelde

zich topfit en onverslaanbaar [!]. De snelle inval door Duitse tanks in Polen en Rusland, maar vooral die in Frankrijk wordt toegeschreven aan het slikken van Pervitin. Elke officier deelde aan zijn manschappen Pervitin uit, alsof het pepermuntjes waren. Verslavingsverschijnselen achteraf, zoals [zware] depressies, angsten, slapeloosheid, etc. werden op de koop toe genomen

&

De dienstdoende SD-führer van Zutphen werd eind januari 1945 vervangen omdat hij volgens zijn superieuren 'niet krachtadig genoeg optrad' [..]. Hij werd vervangen door het beestmens SS Untersturmführer Ludwig Heinemann. Deze arresteert in de maanden daarop ongeveer 200 personen.

&

Eind maart 1945 worden vier mensen gedood in de buurt van het Huis van Bewaring en door het Rode Kruis naar het lijkenhuisje van het Algemeen Ziekenhuis gebracht. Volgens de 'Sicherheitsdienst' zijn

SD-er Ludwig Heinemann

twee 'op de vlucht' neergeschoten
en de andere twee standrechtelijk terechtgesteld.

Opperbevelhebber van de Canadezen
generaal Harry Crerar.

31 maart 1945

De spanning steeg naarmate Pasen naderde. Zaterdag Winterswijk bevrijd. Om half tien die ochtend werd Groenlo ook bevrijd. De Grollenaren vierden een uitbundig Bevrijdingsfeest met duizenden liters sterke drank, die de vluchtende Duitsers hadden achtergelaten [..].

&

In onze streek wist je niet wat er aan de hand was maar je kon wel zien dat de Duitsers hoe langer hoe zenuwachtiger werden [..]. De Geallieerde soldaten die in de Achterhoek vochten waren mannen van het Canadese leger. Zij dekten de linkerflank van het 2e Britse leger dat van Emmerik recht

naar het noorden richting Hamburg moest trekken.

&

Onze streek werd bevrijd door de naar het noorden van Europa trekkende linkervleugel van de Canadezen. Dat was de derde infanteriedivisie onder generaal Keefler. Opperbevelhebber van de Canadezen was generaal Harry Crerar.

&

Fusillade op de IJsselkade

Terwijl men die zaterdagavond 31 maart in Groenlo opgewekt de Bevrijding vierde had in Zutphen het drama op de IJsselkade plaats.

Al sinds Nieuwjaar werd het Huis van Bewaring uitsluitend gebruikt voor politieke gevangenen van de Duitsers.

Zij werden bewaakt door Landwachters, politieke meelopers van de vijand, die onder leiding stonden van de Duitse 'Sicherheitsdienst'. Die zaterdagavond werd 20.30 uur bevel gegeven dat twaalf gevangenen moesten worden gefusilleerd.

De twaalf mannen werden, geboeid met gordijnkoord, uit de cellen, twee aan twee, naar de administratie van het Huis van Bewaring gevoerd en vandaar naar de IJsselkade voor de Marspoortstraat gebracht.

Daar kwamen zij te staan voor een executiepeloton dat werd gevormd door vier Nederlandse leden [...] van de [Sicherheitsdienst](#). Het bevel was gegeven door de Duitser Heinemann, die stomdronken was [...].

Een vaak onder dwang geselecteerde groep soldaten fusilleren een aantal gevangenen

„Alte Säcke, schiessen, Sie fressen auch davon mit!“ of iets dergelijks schreeuwde

hij toen de Nederlanders aanvankelijk weinig puf bleken te hebben in het moorden [...]. Maar zij schoten slaafs. Nadat er tien slachtoffers waren had Heinemann er genoeg van. Daardoor bleef het leven van twee mensen gespaard.

Er was nog een derde die het gebeurde kon navertellen. Dat was een lid van het Corps Marechaussee en verzetsman, [Wouter van Benthem](#). De mannen hadden de negen slachtoffers na de fusillade in de IJssel gooid en waren weggegaan: Wouter was echter alleen maar licht gewond. Met heel veel geluk ketste de kogel af op een ijzeren knoop [...].

Toen de moordenaars weg waren zwom hij naar de kant, sloop de verduisterde stad door en vond onderdak in een huis op de hoek van de Korte Hofstraat en de Turfstraat. Daar wachtte hij de Bevrijding af.

Uiteindelijk werden negen politieke gevangenen gefusilleerd: [H.J. Boxtart](#), [A. Gerritsen](#), [G. Hartoch](#), [Baron F.W.L. van Heemstra](#), [H.J. Lammers](#), [H.H. Lier](#), [G van Oostveen](#), [A.C. Oskam](#), [D.J. Sonnenberg](#).

Tijdens zijn gevangenschap schreef Untersturmführer Heinemann in een brief aan zijn vrouw:

‘Jarenlang ben ik een fanatiek en overtuigd nationaalsocialist [nazi] geweest. Ik heb lang in een Duitse zege geloofd. Toen het mis ging met Duitsland werd ik verbitterd, verloor ik elk menselijk gevoel en kwam ik tot daden, welke ik slechts als uiterste middel heb toegepast’.

Het proces van Heinemann

Tijdens het Heinemann-proces, in december 1946, waarin hij ter dood

werd veroordeeld en daarna gefusilleerd, wordt aan Heinemann gevraagd waarom hij de gevangenen niet naar elders heeft overgebracht in plaats van hen te doden.

Naar zijn zeggen heeft hij dat niet gedaan 'omdat hij maar één auto ter beschikking had en slechts 15 liter benzine' [..]. Bovendien was er in de omliggende plaatsen aan de andere kant van de IJssel geen geschikte plaats om bedoelde 'zware gevallen' onder te brengen. [Zie Cambier, Bussell en Heinemann.](#)

Koningin Wilhelmina na de oorlog tijdens de herdenking van de fusillade op de IJsselkade

1 april 1945

Die eerste paasdag leek in niets op Pasen. De Duitse bezetting bestond uit jongens van zestien, zeventien jaar, die het parachutisten uniform droegen. Sommigen drongen de huizen binnen, zetten de mensen het pistool op de borst en eisten fietsen.

&

Aan het naderen van het geluid van het schieten kon je merken dat het front dichterbij kwam. In spanning en angst bleven de mensen binnen, meestal in de kelders om veilig te zijn voor scherven van bommen.

Deze vaak door Pervitin aangevuurde, gehersenspoelde, jonge knapen, bleken geduchte tegenstanders van onze Bevrijders. Gruwelijk is het verhaal dat de Canadezen op het laatst besloten gebruik te gaan maken van vlammen werpende tanks, de z.g. Churchill Crocodiles. Bij de Leesten werden daarna in een ruimte ca. 15 verkoelde jonge Duitse soldaten aangetroffen, die waren overvallen door de vlammen.

Ruurlo, Barchem, Lochem, Vorden en Hengelo bevrijd

Bij Ruurlo waren de dag tevoren Geallieerde tanks gezien. Zij kwamen niet in het dorp zelf. Onder granaatvuur en voortdurende luchtaanvallen trok daar toen een stoet naar de begraafplaats met het stoffelijk overschot van twee mensen, die in Zutphen door de Duitsers waren gefusilleerd.

Nauwelijks twee kilometer verder stonden de Bevrijders. Deze nacht schoven de gevechtswagens schietend Ruurlo binnen en zondagochtend waren de Duitsers daar verdreven. De Canadezen namen meteen de weg naar Lochem onder vuur.

De gevechtswagens, die de vorige dag bij de Duitse tegenstand tussen Ruurlo en Barchem waren teruggetrokken, stootten nu door. Ondanks hardnekkige Duitse tegenstand werd deze zondag ook Barchem bevrijd. Hotel 'In de Groene Jager' brandde daar af.

Britse tanks op De Enk in Lochem

Daarna rukten de Canadezen op in de richting van Lochem, tot aan de loopgraven die de Duitsers aan de rand van de stad hadden gemaakt.

Die nacht werd er voortdurend over en weer geschoten. Ondertussen was Hengelo bevrijd. Daarbij was nauwelijks een schot gevallen.

In de nacht van zaterdag op zondag waren de meeste Duitsers uit Vorden weggetrokken en ook daar werd bij de Bevrijding haast niet gevochten.

De brug in de Hengeloseweg werd opgeblazen en de overweg bij het station werd onbruikbaar gemaakt. Het was die eerste paasdag vreemd gesteld met het front.

&

Een Zutphenaar fietste naar Hengelo. Soms dook hij in een sloot voor een Geallieerde jager, dan weer schoot hij de struiken in voor een Duitser want hij had vervalste papieren en hij wilde zijn fiets niet graag kwijt.

In Hengelo presenteerde een kennis hem een Engelse sigaret. „Hoe kom je daaraan?” riep de Zutphenaar verbaasd. „Gewoon van de Canadezen”, zei de Hengelöer, „We zijn hier [al] bevrijd”.

Samen met een Duitse soldaat in de modder

Een ordonnans van de Binnenlandse Strijdkrachten (BS) moest een bericht uit bevrijd Hengelo naar bevrijd Vorden brengen. De man wist niet dat de brug in de weg Hengelo-Vorden was opgeblazen. Daardoor duikelde hij in het donker met fiets en al de beek in.

Daar bleek nog een tweede fietser in de modder rond te kruipen. Nog wel een Duitse soldaat die naar Wichmond moest [..]. De geschrokken ordonnans hielp de mopperende Duitser op zijn fiets, gaf hem een duw in de richting Wichmond, en fietste verder naar Vorden [..].

&

In de Vordense school waren geëvacueerden ondergebracht. Die waren zo blij over hun bevrijding dat ze een vreugdevuur stookten van het stro, waarop ze moesten slapen. Die nacht lagen ze dus noodgedwongen op de planken [..].

Wichmond en Vierakker bevrijd

Van Hengelo en Vorden uit werden die 1ste paasdag ook Wichmond en Vierakker bevrijd. Ook daar boden de Duitsers weinig tegenstand. In Vierakker kwamen de Canadezen in lange rij lopend binnen, Duitsers, die een boerderij bezet hielden, werden neergeschoten.

&

De Canadezen hadden de stellingen van de buitenste verdedigingsgordel van Zutphen bereikt. De lange, lange week was begonnen.

2 april 1945

Uitbraak uit het Huis van Bewaring

We hebben gezien wat er met een aantal gevangenen uit het Huis van Bewaring gebeurd is. Maar er waren er meer, daarom gaan, op maandag 2 april 45, de SD'ers Heinemann met Hofmann, die werkzaam is op zijn kantoor, naar Deventer waarheen in de tussentijd de Dienststelle Lochem verhuisd is.

Huis van Bewaring in Zutphen

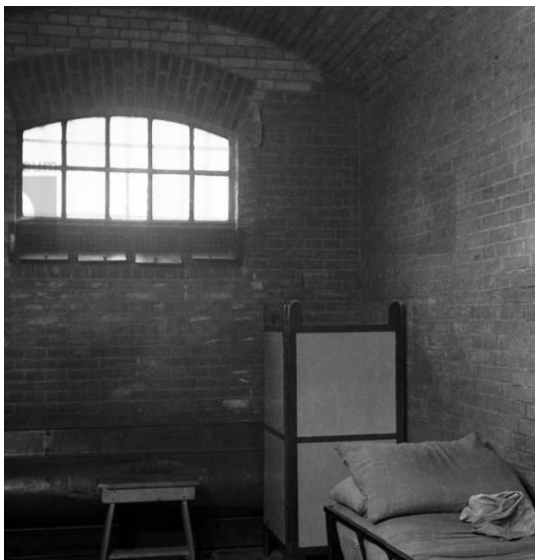
Hij krijgt daar van het hoofd van die afdeling Haaze de opdracht de plaatselijke Nederlandse politie mee te delen dat de gevangenen in het Huis van Bewaring te Zutphen vrijgelaten moeten worden. Als Hofmann dit bevel wil uitvoeren bemerkt hij dat de gevangenen zich in de tussentijd zelf al bevrijd hebben [..].

Omdat de met de bewaking belaste Duitsers en Landwachters, in verband met de nadering van de Bevrijders, zijn gevlucht, zien zo'n 50 gevangenen kans om uit het Huis van Bewaring weg te komen.

Daarbij doet zich een incident voor. Een oud-directeur die juist op dat moment aankomt treft daar een wanordelijke boel aan. Hij stelt zich daarom in verbinding met de waarnemend commissaris van politie. Deze vraagt hem contact op te nemen met de SD. Gelukkig lukt dat niet en gebeuren er geen ongelukken.

Bij terugkomst uit Deventer blijkt dat de Coehoorsingel en daarmee de Dienststalle onder granaatvuur van de Canadezen ligt, die op dat moment al in Warnsveld staan. Van de 'Gefecht Kommandant' krijgt Heine-mann opdracht om naar De Hoven te gaan. Later gaat hij naar Brummen. [Waar bij landhuis Engelenburg onder zijn leiding ook gevangenen worden gefusilleerd.]

Van de uitbraak van de gevangenen uit het Huis van Bewaring in Zutphen is het onderstaand verslag van een gevangene:
'Die ochtend was ik nog de enige overgeblevene in de cel van de vrouwenafdeling. De vorige dag waren n.l. de andere drie celgenoten weggehaald en, zoals later is gebleken, aan de IJsselkade doodgeschoten. Daarna heeft men mij toen uit de cel gehaald en overgebracht naar het hoofgebouw.

Cel in een gevangenis in 1945

Tijdens deze overbrenging was te zien dat op de binnenplaats de fietsen van de Landwacht-bewakers al bepaakt gereed stonden. Wij begrepen meteen wat er gaande was [..]. In de grote gemeenschappelijke cel zaten een aantal gevangenen waarbij ook de hulpkok.

Na enige tijd was er geen geluid meer te horen in het gebouw, in tegenstelling tot andere dagen.

Toen zijn wij begonnen met het drukken op de bel in de cel, maar er was geen reactie van de bewaking. Toen is eenieder die in een cel zat begonnen met het drukken op zijn bel.

Er kwam toen nog steeds geen reactie van de bewakers, want die bleken te zijn vertrokken. Na een kort beraad is er overlegd dat het voor ons beter zou zijn uit te breken, voordat de SD alsnog wat zou gaan ondernemen [..].

De hulpkok vertelde ons dat er sleutels van de cellen in een kast in de keuken lagen. We hebben toen een ruitje ingeslagen en naar een voetganger, die op het zandpad langs de Vispoortgracht liep, geroepen of hij naar een bepaald adres wilde gaan waar de sleutels van de voordeur van het Huis van Bewaring zouden zijn.

Wij hebben naar hem geschreeuwd dat de bewaking was verdwenen. Of deze voetganger dit heeft gedaan, is niet bekend, we hebben het ook maar niet afgewacht.

In die bewuste cel waar wij ons bevonden, stond een zware houten tafel en dito bank. Omdat wij nogal haast hadden om weg te komen is besloten om te proberen met die bank de celdeur te rammen.

Afgesproken was dat als het zou lukken, onze kok de cellen zou openen en de vrouwen eerst zou laten vertrekken en daarna de mannen.

Als dit zou lukken, zouden eerst twee mannen naar buiten gaan om de buitenwacht te trachten te overtuigen dat het beter was om maar niets te meer ondernemen.

Met heel veel lawaai is daarna de celdeur geforceerd en zijn wij naar de keuken gegaan waar de kok de sleutels heeft gepakt en de cellen is gaan openen.

In de keuken was de binnendeur van de keuken naar de gang op slot. Er hing naast die deur een grote brandbijl, die we als hefboom onder de

Celdeur in de gevangenis

deur hebben geplaatst en daarmee de deur uit zijn scharnieren hebben getild. Toen konden we in elk geval verder.

Wij wisten dat er voor de ramen van de directeurskamer geen tralies zaten. Dus zijn we vanuit die kamer onder het raam door naar buiten gekropen.

De bewaking buiten was ook niet meer aanwezig, maar wel liepen er nog twee politieagenten langs het Huis van Bewaring! Gelukkig vervolgden zij hun weg zonder om te kijken.

Toen zijn wij ook maar naar buiten gelopen, want we wisten dat de kust veilig was. Ik ben toen naar mijn woonhuis gelopen.

Tot mijn grote vreugde kwam ik onderweg mijn ouders tegen, die onderweg waren naar mij, in het Huis van Bewaring, om brood te komen brengen. Wij zijn toen met z'n drieën via naar huis gegaan”.

2 april 1945

De Centrale Keuken

De Centrale Keuken kookt niet meer en dat is een ramp voor veel mensen. Zij moeten nu zelf proberen om wat eten klaar te maken, maar dat is niet eenvoudig. De levensmiddelen zijn schaars en vandaag is er voor het laatst gas. De Waterleiding is ook niet meer in

bedrijf. Gelukkig stonden er, op diverse plaatsen in de stad, nog zo'n 20 waterpompen, zodat er, zij het soms met levensgevaar [...], nog water te krijgen was. De Keuringsdienst van Waren had dit water goedgekeurd.

&

De tewerkgestelden bij de O.T. komen deze dag in grote haast naar huis met de mededeling dat de Canadezen al in Vierakker staan.

Het 'onoverwinnelijke leger' vertrekt op de fiets

Het Algemeen Ziekenhuis

&
Genieten

Dat er inderdaad wat aan de hand is blijkt ook uit het feit dat de 'Goudvinken van de O.T.' [vanwege de kleur van hun tenue] uit de door hun gevorderde huizen zijn vertrokken. Zij vertrokken op boerenkarren en sommigen op fietsen zonder banden [..].

Degene die dat zien, genieten met volle teugen van dat schouwspel [..]. Sommigen zijn zo brutaal dat ze, na het vertrek van de Duitsers, de meubels uit de door hen achtergelaten huizen halen.

&

Bij het treinstation Zutphen staan nog maar drie wagons en een locomotief. Er loopt bijna niemand meer op straat.

&

Bewoners aan het eind van de Nieuwstad horen veel harde maar ondefinieerbare knallen. Later blijken die veroorzaakt te worden door Duitse soldaten die met handgranaten in de Grote Gracht aan het vissen zijn [..].

&

In de loop van de middag worden gewonde en zieke Duitse militairen, vanuit het Algemeen Ziekenhuis aan de Coehoornsingel, overgebracht naar de overgebleven trein op bij het treinstation, waarna deze vertrekt.

&

Veel mensen halen bij de Wehrmachtsbakkerij op het industrieterrein het achtergebleven brood op.

&

Aan de Warnsveldseweg moeten enkele mensen hun huizen verlaten omdat de Duitsers daar mitrailleurkasten willen plaatsen. 's Avonds laat begint de beschieting van Zutphen en wordt de hemel verlicht door de zoeklichten van beide zijden.

Veel Duitse mitrailleursnesten waren uitgerust met de door de Geallieerde gevreesde MG 42. Hij had met 1.200 schoten per minuut, de hoogste vuursnelheid van alle mitrailleurs in de Tweede Wereldoorlog. Hij had de bijnaam 'Hitlers cirkelzaag' [..].

&

In Steenderen was het de volgende dag, 2^e paasdag, nog rustig. Mensen uit Steenderen fietsten naar Hengelo om te vragen of men even wilde komen om het dorp te bevrijden, maar de Canadezen zeiden dat men nog maar even geduld moest hebben [..].

&

In Toldijk verscheen een Canadese gevechtswagen in de Hardsteesteeg. Hij verdween weer nadat Duitsers waren verjaagd uit een huis, waarin ze zich hadden verschanst. Het huis brandde af.

&

In Lochem had men de hele nacht wakker gelegen omdat er voortdurend werd gevuurd uit de richting Barchem. Tegen de morgen werd het rustiger. Toen het licht werd zag men dat de Canadezen er waren. De kanaalbruggen, het pompstation van de Waterleiding en de telefooncentrale waren opgeblazen.

&

Der Herr Reichskommissar Seyss Inquart, die van Arnhem naar Lochem was gevluht, bleek nu verdwenen.

Canadezen zagen Almenaren aan voor Duitsers

Die maandagmorgen beleefde men ook in Almen spannende momenten. Men ontdekte dat de Canadese artillerie vlak bij het dorp stond te schieten.

De Duitse soldaten die de Spitholterbrug hadden moeten opblazen, kregen geen kans meer. Zij vluchtten de Bakkersteeg in, achtervolgd

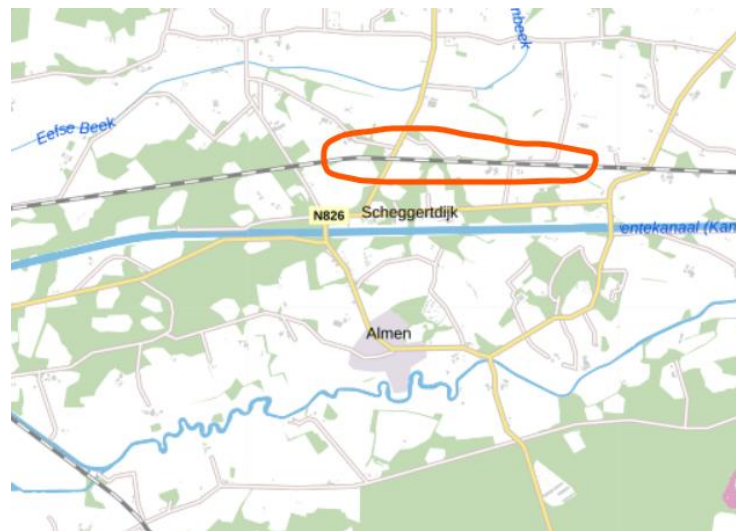
door Canadese gevechtswagens, terwijl in de omgeving de ene boerderij na de andere in vlammen opging.

Mensen uit Almen waren in dezelfde richting gevlucht. De Canadezen zagen hen voor Duitsers aan, zodat zij onder vuur werden genomen. Toen men de vergissing ontdekte werd onmiddellijk per radio een Canadese arts opgeroepen.

De gewonden werden naar een hospitaal in het veroverde stuk van Duitsland vervoerd, maar voor verschillende mensen kwam die hulp te laat. In het dorp Almen zelf is nauwelijks geschoten.

&

De Canadezen rukten meteen verder. Onder hevig Duits vuur staken zij bij Almen het Twentekanaal over tussen de beide verwoeste bruggen. Zij slaagden erin zich langs het kanaal te handhaven, terwijl de Duitsers zich o.a. achter de spoorlijn Zutphen-Lochem verschansten.

&

In het dorp Laren zelf begonnen de Duitsers voorbereidingen te treffen voor de aftocht. Zij staken verschillende gebouwen in brand, waarbij o.a. de kerk werd beschadigd.

De Duitsers verschansten zich hier achter de spoorlijn

&

De Canadezen waren deze maandag tussen Vorden en Zutphen gevorderd tot bij het Heidepark. De Duitsers hadden in de buurt van de Warnsveldse begraafplaats, bij het Groot Graffel en in Leesten vrij sterke stellingen gebouwd.

&

De vorige dagen hadden ze in deze omgeving bijna alle mensen uit hun huizen gejaagd. Die kregen twintig minuten om het noodzakelijkste in te pakken. Daarna moesten ze maar proberen ergens onderdak te vinden.

&

In de leeggekomen boerderijen werden Duitse verdedigingsposten gevestigd. Die maandag stonden er in Leesten al verschillende in brand.

&

In de kerk, tijdens de morgendienst, onder het laatste gezang, waren er hevige explosies, veroorzaakt door het opblazen van de brug Spitaalstraat - Emmerikseweg.

&

's Avonds eerst op stoelen in de huiskamer gezeten. Omstreeks 22.00 uur met z'n allen naar het kolenhok in de kelder gegaan. Daar tijdens hevig en zwaar artillerievuur van de Britten de hele nacht op stoelen gezeten. De granaten suiden door de lucht. 's Ochtends bleken diverse huizen aan Coehoornsingel en Rozenhoflaan treffers te hebben gehad. Geen doden.

Duitse officieren wensten niet gestoord te worden tijdens hun diner in Hotel De Hollandse Tuin op de Markt

&

Terwijl het naderen van de Bevrijders al hoorbaar is, zijn de Duitsers nog heer en meester in Zutphen. Als bijvoorbeeld Duitse officieren in Hotel De Hollandsche Tuin aan het dineren zijn, wordt het verkeer op de Groenmarkt voor enige uren verboden [..].

&

De bevolking krijgt die dag van de Centrale Keuken aardappelpuree met ragoût. Die avond mag na 19.00 uur niemand meer de straat op.

&

Gekleed geslapen

In het belegerde Zutphen wist men die tweede paasdag niet wat er in de onmiddellijke omgeving gebeurde. Men had die nacht geheel of gedeeltelijk gekleed geslapen, voor zover er sprake kon zijn van slapen bij het voortdurend gebulder van geschut op korte afstand.

Iedereen had een koffertje klaar staan met zijn papieren, wat eerste levensbehoeften en kleren, voor het geval zijn huis in brand zou worden geschoten. Maar pas die ochtend werd duidelijk dat het beleg was begonnen.

&

De Duitse brandkast met duizendjes

De laatste mensen van de Organisation Todt (OT) - men noemde die 'goudvinken' vanwege de geelbruine kleur van hun uniform - maakten

Brandkast met 35.000 gulden

zich uit de voeten. De firma 'Weyss und Freytag', die hier de O.T. werkzaamheden uitvoerde, had een kantoor in twee huizen aan de Warnsveldseweg.

In de brandkast lag een bedrag van 35.000, - gulden [nu 243.000.- euro!] Terwijl de Duitsers aan het pakken waren, verscheen er een Arnhemse evacuee die bij een razzia in Klarenbeek was opgepakt.

Hij nam de sleutelbos van de kluis van tafel, legde deze in de brandkast en gooide de deur dicht! Niemand kon nu meer bij het geld [..]. De Duitsers waren zo verbouwereerd dat ze hem verder met rust lieten.

&

Het leven in de stad was nu volkomen ontwricht. Twee Zutphenaren liepen heen en terug naar Steenderen om twee flessen melk te halen. Zij deden er de hele dag over omdat ze voortdurend voor overvliegende granaten moesten schuilen in de eenmangaten, die de OT in de bermenden laten graven.

&

De Duitsers lieten de brug tussen de Spittaalstraat en de Emmerikseweg in de lucht vliegen. De Centrale Keuken, die van gemeentewege nog wat voedsel had gekookt, stopte. De Gasfabriek, die meestal nog een uur per dag gas had geleverd, hield op te functioneren. En ook de Waterleiding, die bijna dagelijks nog enkele uren had gewerkt, viel uit.

&

Op de Weg naar Warnsveld, aan de Graaf Ottosingel en op tal van andere punten waar men een goed uitzicht had, werden de mensen uit hun woningen gejaagd zodat de Duitse soldaten er mitrailleur-nesten konden maken.

Betonring

&

Op en bij de bruggen waren dikke muren gemetseld of met cement gevulde betonringen op het wegdek geplaatst. Op de brug in de weg naar Warnsveld duwde men er een met stenen geladen tramwagen van de GTW

voor. In de oorlog was men namelijk bij gebrek aan benzine en bussen weer met het oude trammetje gaan rijden.

Een Duits mitrailleursnest ergens onder een treinwagon

&

Die avond tegen 20.00 uur werd de brug in de Kapperallee [tegenover het huidige rest. De Chinese Muur in Warnsveld] opgeblazen. Niemand mocht de stad nog in of uit en er werd gewaarschuwd, dat iedereen die zich op straat vertoonde, zou worden neergeschoten [..].

&

Schoenen als hoofdkussen

We lagen die maandagavond net in bed toen we er weer uitgeschoten werden. De schijnwerpers van het front stonden nu zo dichtbij dat het er in de stad schemerig werd. Tegen 23.00 uur begon de beschieting van Zutphen.

Ik gebruikte in die tijd mijn schoenen als hoofdkussen, Dat was handig als je plotseling weg moest. Toen een hoek van het dak werd weggeschoten kon ik maar één schoen vinden, maar meteen kreeg ook de buurman een voltreffer. Die lichtflits was voldoende om ook de andere schoen te grijpen.

Je hoorde een doffe klap als het projectiel werd afgeschoten, een zacht-

zoet gefluit als het over je heen vloog en weer een doffe als het ontplofte. Hoorde je geen gefluit, dan werd je eigen huis geraakt, met één plof. [...] Na de ontploffing hoorde je nog enige tijd kalk van muren en plafonds omlaag komen en dakpannen op straat vallen. Die voltreffers leverden een smerige prikkelende stank.

&

Er waren nu kelders waarin wel veertig of vijftig mensen zaten. [...] Zij staken daar hun laatste kaarsen en theelichtjes aan, maar die waaiden uit door de luchtdruk van de overvliegende granaten [...].

Zitplaats en de vijf kippen

Een twaalfjarige jongen die zich in een kelder in de binnenstad zat te vervelen kreeg van zijn vader opdracht alles in een zakagenda te noteren: ‘We gingen naar de kelder. Er waren eenentwintig mensen. We kwamen één zitplaats tekort. Mijn vader zei: *‘Haal maar even een kist van de zolder’*.

‘Er kwam een voltreffer door het dak toen ik op de trap was. Ik viel met de kist naar beneden. Toen het licht was lag de straat vol dakpannen en stukken steen. Er zat geen bovenverdieping meer op ons huis. [...] Er zaten vijf kippen op het balkon. Telkens als er een granaat over kwam raakten die een paar veren kwijt’.

Nova's 2–4 april 1945

Vanuit Baak trekt een deel van deze Bevrijders in de richting van de dijk langs de IJssel. Zij komen daar onder hevig mortiervuur te liggen en worden herhaaldelijk vanuit hinderlagen beschoten. Later op de dag worden ze via Wichmond en Hackfort naar de omgeving van de Boggelaar gebracht.

Daar waar de dijkweg langs de de IJssel loopt, van Baak naar Zutphen

Dit wordt hun uitgangspositie voor de aanval op Warnsveld en Zutphen. Een deel komt in actie langs de weg Vorden/Zutphen, de anderen gaan aanvallen via de wat verderop gelegen weg Lochem/ Zutphen.

De eerste staan omstreeks 23.00 uur in de buurt van de Warnsveldse begraafplaats en nemen daar 18 jonge, fanatieke Duitse soldaten krijsgewangen. Hun collega's opereren omstreeks dat tijdstip in de buurt van de Bruninkweerd.

Glens 2-4 april 1945

In de loop van de nacht worden twee 'rifles companies' van de Glens met vrachtwagens en andere voertuigen van Vierakker naar een plaats in de buurt van Leesten gebracht. Om 03.20 uur krijgt één onderdeel de opdracht aan te vallen in de richting Leesten. De tegenstand is zo hevig dat gewacht moet worden op carriers met extra zware machinegeweren (kaliber 50) en tanks.

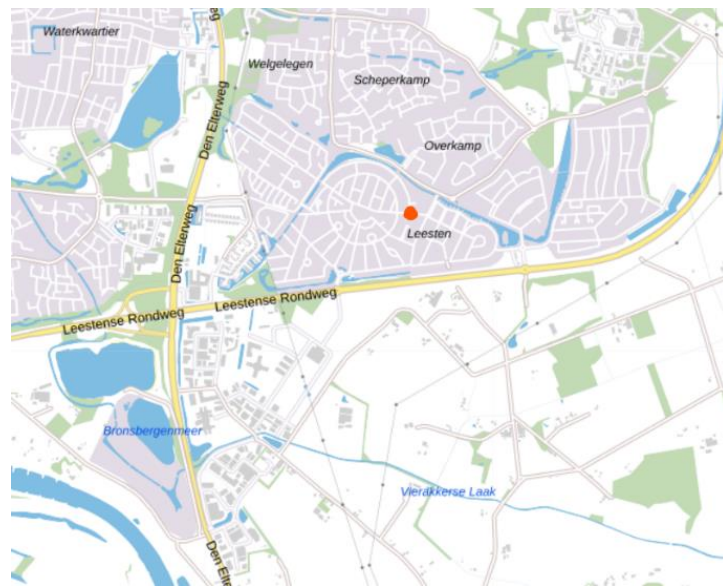
Omstreeks 08.00 uur vallen ze weer aan maar kunnen er nog niet door komen. Een uur later wordt gemeld dat er drie gewonden zijn en wordt de hulp ingeroepen van scherpschutters van een ondersteuningscompagnie en tanks. Ditmaal lukt het een mitrailleurnest uit te schakelen.

Verkenner meldt dat er in de buurt nog een 88 mm geschut staat. Na de middag ziet een patrouille kans door te dringen tot in de buurt van de Leestense Molen.

Aan het eind van de middag krijgt men weer te maken met zware tegenstand. Er worden negen krijsgewangenen gemaakt die tijdens hun verhoren verklaren dat zij pas acht dagen geleden hier vanuit Duitsland zijn aangekomen.

De vijand blijkt zich goed te hebben verschanst en de artillerie moet eraan te pas komen om diverse mitrailleurnesten uit te schakelen.

Het andere deel verplaatst zich in de richting van de Leestense school en komt daar tegen 14.30 uur aan. Ook zij hebben last van hevig mortier- en machinegeweervuur en ook zij vragen om assistentie van tanks.

De Leestense Molen stond ooit bij de rode stip

Om het verzet te breken worden omstreeks 17.00 uur gemeld dat de gevraagde “Crocodiles”, vlammenwerpers op het chassis van een tank, onder weg zijn. Deze dag worden 51 krijgsgevangenen gemaakt.

3 april 1945

Die dinsdag 3 april was het verder vrij rustig boven Zutphen. Maar in de kelders heerste koortsachtige activiteit. Iedereen bracht beddengoed naar beneden, als het kon een kachel, de laatste rest aan levensmiddelen en

een emmer omdat men niet naar het toilet kon.

&

In de straten zag je haast niemand. Maar in het weiland naast het Algemeen Ziekenhuis [langs de Coehoornsingel] was het druk. Daar was die nacht door een granaatscherf een paard gedood.

&

Met broodmessen, aardappelmessen, zagen, zakmessen en bijlen probeerde men er een portie vlees [van het dode paard] van mee te krijgen. Menigeen had in geen maanden zoveel vlees in huis gehad. Maar menigeen ondervond ook dat slager zijn niet

De door de Duitsers zeer gevreesde vuurspuwende Churchills 'Crocodile' tank

ieders werk is [..].

&

De Zutphenaren bleven verder zoveel mogelijk in hun kelders. Tegen de avond bliezen de Duitsers de Deventerwegbrug op. Later is die 'Canadezenbrug' gedoopt omdat over het restant van deze Berkel-overgang de Canadezen de stad zijn binnengekomen.

&

In de afgelopen nacht is Zutphen

Deventerwegbrug

bijna onophoudelijk met granaten bestookt. In de verte is mitrailleurvuur te horen. De meeste inwoners brengen de nacht in hun kelder of schuilplaats door. Maar de Duitsers maken geen aanstalten om te vertrekken.

&

Twee stukken vrij zwaar Duits veldgeschut worden omstreeks 10.00 uur tijdelijk geparkeerd, één in de Polsbroek de ander op het Oude Wand, dicht bij de Beukerstraat. Ze worden later met een vrachtauto opgehaald.

&

In een pand aan de Vaaltstraat (de voormalige rokerij van Meerstad) dat in verbinding staat met een pand op de Schupstoel is een Duitse militaire keuken gehuisvest. Daar wordt voor zo'n 220 man gekookt.

&

Bevrijding van Huize Sint Elisabeth

Huize Sint Elisabeth rechts, met de tuin van het gesticht op de voorgrond en de Berkelruïne op de achtergrond

Hierbij het verhaal over de laatste oorlogsdagen van huize St. Elisabeth geschreven door zuster Johanita:

‘In de oorlogsperiode had het huis al onderdak verleend aan zo'n 60 mensen die vanuit het zuiden geëvacueerd waren en aan leerlingen van scholen van wie de school door de Duitsers gevorderd was. Ook de pastorie was gevorderd en de deken met twee kapelaans en de huishoudster kwamen ook naar het tehuis.

Toen de Geallieerden naderden mocht er niet meer boven geslapen worden en dus lagen de meesten 's nachts, evenals de andere stadsbewoners, in de kelder. Er was een oude kolenkelder waar zuster Adriana, kapelaan v. d. Nap en 14 mannen lagen.

Er werd een plank over de trap gelegd om zo twee mannen de niet meer konden lopen naar beneden te schuiven. In de kelder onder het vrouwengebouw, een oude aardappelkelder, waren kapelaan van der Laan, kostmensen (vaste bewoners) en oude vrouwen ondergebracht.

In de verwarmingskelder zat de andere helft van de kostmensen met de Hoogerwaarde Deken en dertig zusters.

Overdag kwamen ze nog wel boven maar 's nachts moesten zij allemaal terug naar de kelder. Daar hebben ze de laatste weken van de oorlog doorgebracht.

Zuster Adriana nam 's avonds een stuk brood en water mee, als de mensen dan dorst kregen kon ze hen nog iets te drinken geven. Het was er koud en vochtig, geen licht, bijna geen lucht en het was er soms ook nog koud. Gelukkig was het spoedig Vrede'.

Schuilen in een kelder. Voor duizenden inwoners in de frontsteden was dit het dagelijkse patroon

&

De Duitsers probeerden de Canadese aanvoerweg onder vuur te houden, maar zij hadden geen verkenningsvliegtuig om de uitwerking van hun geschut te controleren.

&

De Almense pastorie kreeg een voltreffer, maar verder had de beschieting niet veel om het lijf.

&

Met een soort van pontje brachten de Canadezen een eindeloze stroom van materiaal over het Twentekanaal. Van de spoorlijn af, waar achter ze gisteren stellingen hadden betrokken, bleven de Duitsers schieten op de Canadezen, die van struik tot struik, van boom tot boom en door sloten en langs hegjes voorwaarts slopen.

Van greppel naar greppel

&

De bevolking kreeg gelegenheid over het Canadese pontje naar Almen te gaan. Met de spullen op een kruitwagen of in een kussensloop kwam men van Harfsen naar Almen. De meesten hebben hun huis nooit teruggezien, want in de omgeving van Almen en Harfsen werden wel veertig [...] boerderijen verwoest.

&

In de loop van de dag bouwden de Canadezen een brug over het Twente kanaal. Over die brug rolde zo'n vloed van oorlogsmateriaal Harfsen binnen, dat de Duitse tegenstand nu spoedig was gebroken.

&

De Weg naar Laren, het dorp Harfsen en Gorssel scheen open te liggen. Maar die weg werd gemarkeerd door rokende puinhopen en het zou nog dagen duren voor hij kon worden afgelegd.

&

Bij het Larense station werden de Canadezen teruggeslagen. Ook tussen Vorden en Zutphen woedde een veldslag, vooral in Leesten en omgeving. Hier was vrijwel niemand meer in zijn boerderij.

&

Maandag waren al enkele huizen in Leesten in brand geraakt. Vandaag brandde het overal [..]. Deze dag ging ook de molen van de fam. Leyendekker in vlammen op. Vlak achter de molen hadden de Duitsers een stelling gebouwd.

Ook andere molens in onze streek zijn in deze week afgebrand, zoals bijvoorbeeld de beide molens van Eefde en de molen van Harfsen [..].

&

Duitse soldaten die zich hebben overgegeven aan Geallieerde militairen

In Leesten wisten de Duitsers aanvankelijk de Canadezen terug te slaan, net als bij het Larense station. Men kon in Leesten die dinsdagavond ongeveer twintig [..] boerderijen zien branden.

&

Steenderen werd deze dag bevrijd. In Baak kwamen de Duitsers, na wat heen en weer geschiet, tevoorschijn uit een huis dat zij in de omgeving van de kerk hadden bezet. Zij kregen een rondje sigaretten en waren daarmee krijgsgevangen gemaakt. Daar ging het dus erg gemoedelijk.

&

Iemand die van Vierakker naar Baak fietste, kreeg een schot door het

frame van zijn fiets zonder zelf geraakt te worden. Met uitzondering van het bezoek dat Canadezen tweede paasdag aan Toldijk hadden gebracht, was het hier naar verhouding vrij rustig geweest.

&

De Canadezen schoten de wachtpost neer die bij het brugje bij De Punderink stond. Daarna gaven de andere Duitsers zich over.

&

Rha, Olburgen en Luur bleven niemandsland. Daardoor konden de Duitsers herhaaldelijk 's nachts vanuit Brummen de IJssel over varen om in dit gebied boerderijen in brand te steken [..].

&

In de Bakerwaard, tussen Brummen en Baak, is later in een kelder een Canadese patrouille gevonden. De beide soldaten waren geboeid en daarna door een nekschot gedood [..].

De Bakerwaard bij Baak

De beide soldaten waren geboeid en daarna door een nekschot gedood [..].

&

Rha, Olburgen en Luur werden pas veertien dagen later bevrijd, op 17 april [!]. Toen naderhand in Steenderen het Bevrijdingsfeest werd gevierd reed men op een versierde wagen een joodse familie het dorp binnen. De mensen hadden drie jaar [..] verscholen gezeten in een schuurtje in de Lamstraat.

&

Zo kwam in Almen een joodse familie tevoorschijn uit een schuurtje bij Hotel Ovink. De mensen hadden bijna bij de Duitsers op schoot gezeten, want die hadden het hotel gevorderd. Ook in andere plaatsen was dit gebeurd.

&

Van Wichmond-Vierakker uit waren de Canadezen die dinsdag opgerukt tot bij Café De Groene Jager, aan de IJssel, halverwege Baak en Zutphen.

Daar werd verwoed gevochten. Het ene huis na het andere ging in vlammen op als de Canadezen met hun vlammenwerpers de Duitsers moesten verdrijven [..].

Rha en Olburgen, op de hoogte van Dieren, werden pas tien dagen later bevrijd dan Zutphen

&
's Morgens naar secretarie [op het Zutphense stadhuis], waar nog twee huwelijken werden voltrokken en verder geboorte en overlijdensaangiften werden aangenomen.

Het voormalige Alg. Ziekenhuis, toen aan de Coehoornsingel

&
Daar de Larebrug bij de Watertoren niet meer gepasseerd mocht worden kon er op de Alg. Begraafplaats niet meer begraven worden. Besloten werd achter het Alg. Ziekenhuis aan de Coehoornsingel een tijdelijke begraafplaats in te richten. Later ook in de plantsoenen [..]

Glens 4 april 1945

De soldaten in Leesten melden omstreeks 11.00 uur dat zo'n 14 Duitsers zich stevig verschanst hebben in de Ooyerhoek. Omstreeks half vijf wordt gemeld dat een patrouille tot voorbij de Leestense molen is geweest en dat ze onderweg zo'n 35 dode Duitsers hebben aangetroffen [..].

Even later neemt de artillerie het kruispunt Ooyerhoek, Leestenseweg, Emmersteeg onder vuur. Omstreeks 19.00 uur wordt een onweer met veel regen gemeld. Op datzelfde tijdstip stopt de artillerie omdat een patrouille Canadese scherpschutters de Ooyerhoek in gaat. Omstreeks 22.00 uur blijken de Duitsers zware verliezen te hebben geleden en zijn bezig zich terug te trekken. Het brigade hoofdkwartier wil dat morgen de zaak opgeruimd wordt. Tegen middernacht wordt mortiervuur uit Zutphen gemeld.

Een Canadese scherpschutter ('sniper')

&
Een Duits officier dreigt twee

mensen te zullen doodschieten als een dood paard, dat al vier dagen bij de Deventerweg ligt, niet voor 17.00 uur is weggehaald. De directeur van het slachthuis belooft ervoor te zorgen.

&

Een bewoner van de Nieuwstad ziet dat Duitsers het leegstaande huis op

Nr. 71 (rood rondje) lag tegenover de Isendoornkazerne, nu het Baudartius College

no. 71 binnengaan. Daar nestelen zij zich ondermeer in de kelder. Kisten vol munitie worden naar binnen gebracht. Deze militairen zetten daar de bloemetjes goed buiten. Zij spelen piano [...] en eten en drinken er goed van.

&

Aan de overkant, bij de kazerne [nu het Baudartius College], zit een Duitse wacht op de grond.

Hij is stomdronken. Korte tijd later krijgt hij bezoek van een jonge, nuchtere meerdere, die hem toeschreeuwt: *“Du Mensch, du bist ja wahnsinnig.”*

&

Er blijken veel jonge Duitse soldaten, parachutisten, te zijn aangekomen. Deze zijn goed bewapend, beter dan de soldaten die de laatste tijd in de kazerne gelegerd waren [...].

&

Een landbouwer uit de Groensteeg is met Pasen naar Steenderen gegaan. Hij kan vanwege de oorlogstoestand niet meer terug. Zijn vee heeft daarvoor al enige dagen geen voer meer gehad. Andere stadsboeren nemen de dieren tijdelijk bij zich op stal.

&

Vanuit het Warnsveldsewegkwartier is duidelijk te zien dat de Leestense molen en enkele boerderijen in de brand staan. De granaten van de Bevrijders slaan in de buurt van de Buitensingel in.

&

Duitse soldaten vertellen een nieuwtje namelijk dat de ‘vijandelijke troepen’ geen Engelsen zijn, zoals gedacht werd, maar Canadezen.

&

Op de Markt worden enkele huizen ontruimd voor de vestiging van mitrailleurnesten.

&

Dat het langzaam maar zeker menens wordt blijkt ook uit het afsluiten

van de toegangswegen. De

ruimten tussen de grote betonnen blokken worden dicht gemaakt met klaarstaande tramwagens die op hun beurt weer volgepakt zijn met stenen.

&

Ook met het opblazen van de bruggen wordt begonnen. De Julianabrug, de brug over het Twentekanaal en de Deventerwegbrug worden opgeblazen. Bij deze laatste lukt het niet in één keer. Voor de eerste keer wordt 6.000 kg. en bij de tweede keer 1.000 kg. springstof gebruikt.

&

De omgeving loopt door deze explosies een flinke schade op. Dat geldt ook voor het Algemeen Ziekenhuis. Gelukkig zijn de nog aanwezige patiënten ondergebracht in de kelders.

&

Tegen de avond slaan twee granaten in aan de Wambuisstraat. Daarbij komen twee personen om het leven.

&

Ondanks dit alles zijn er op deze dag in Zutphen nog twee huwelijken voltrokken [..].

&

In de volgende nacht, van dinsdag 3 op woensdag 4 april, dreven de Duitsers in deze omgeving de mensen hun huizen uit. Omdat de wegen versperd en te gevaarlijk waren moesten zij lopend door de loopgraven in de richting van Zutphen vluchten.

&

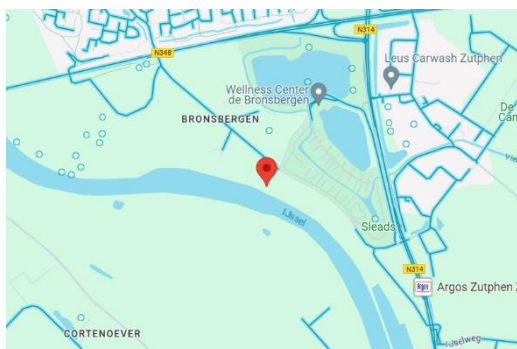
Die nacht werd de Duitse commandopost op het Harenberg onder vuur genomen. Er bleef niets van over. Spoedig daarna bezetten de Canadezen de Bronsbergen.

&

De Canadezen hadden zich nu aan alle kanten vastgebeten in de buitenste verdedigingsgordel rond Zutphen, maar de Duitsers hielden de ring gesloten.

Met stenen volgeladen trams worden gebruikt als verdediging

De strategisch hooggelegen Harenberg lag bij de rode druppel op de Bronsbergen

&

De Zutphenaren hadden alle begrip van tijd verloren. Zij waren in dagen niet uit de kleren geweest. Veel mensen kregen last van dikke enkels. De wildste geruchten vlogen van kelder naar kelder.

&

Dat het front dichtbij was stond vast, want je hoorde machinegeweren vlak in de buurt ratelen. Het geschut daverde dag en nacht door en granaten bleven in Zutphen ontploffen.

De heldendaad van dr. P. van Bork

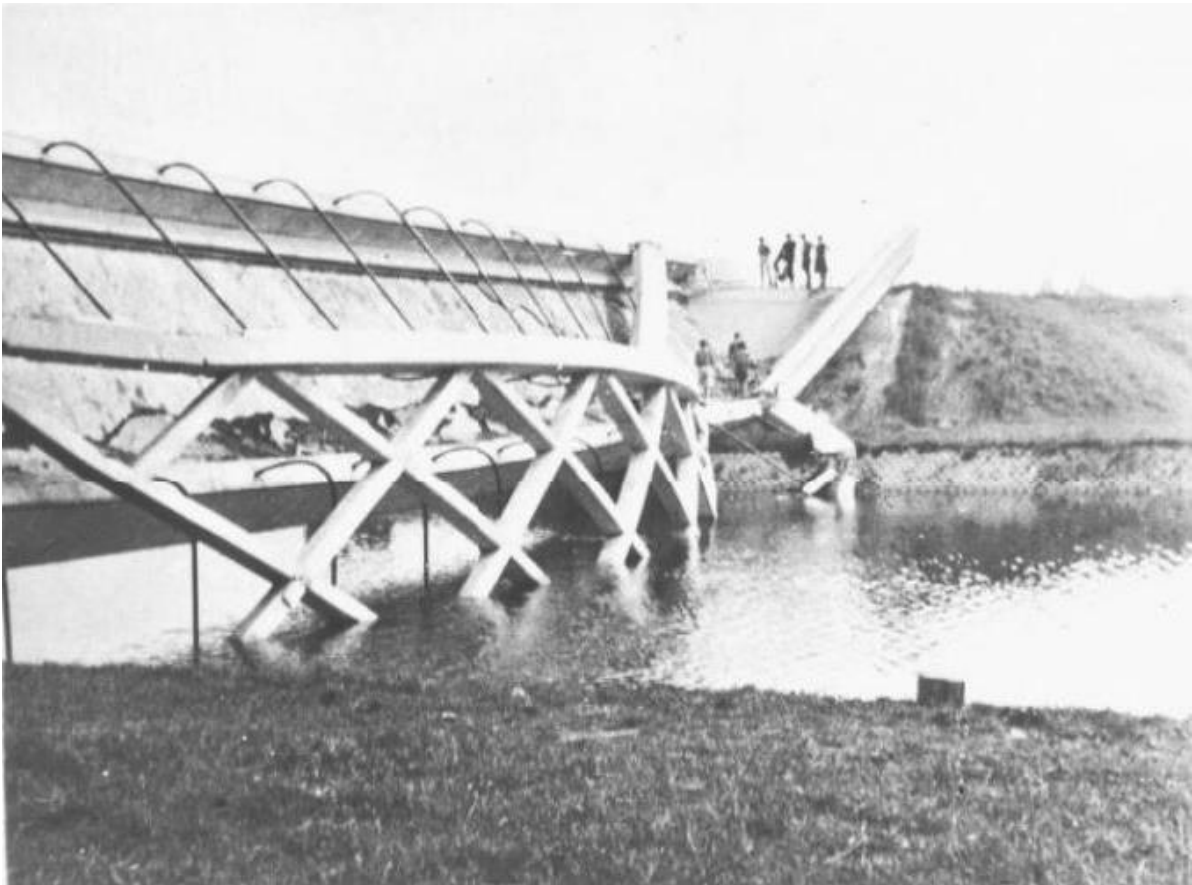
Die woensdagmiddag besloten de Canadezen de psychiatrische inrichting Groot Graffel - tussen Vorden en Warnsveld – uit de weg te ruimen. Zij hadden een Duitse kaart in handen gekregen, waarop de inrichting stond aangegeven als ‘militaire stelling’.

Twee uur lang daalde een regen van projectielen neer [...]. Daarna zwegen de kanonnen plotseling. De geneesheer-directeur van Groot Graffel, dr. P. van Bork, was met een witte vlag dwars door de Duitse linies naar de Canadezen gelopen [...] om hen te zeggen dat zij zich vergisten. [Een zeer moedige en historische daad].

Geneesheer-directeur van de psychiatrische inrichting Groot Graffel, dr. P. van Bork, liep met een witte vlag dwars door Duitse linies naar de Canadezen....

Bij deze beschieting zijn helaas onder de patiënten enkele slachtoffers gevallen. Die avond kon men vanaf het Groot Graffel de Canadezen al zien lopen. Maar zij kwamen ons nog niet tegemoet.

De door de Duitsers opgeblazen Eefdense brug over het Twentekanaal

&

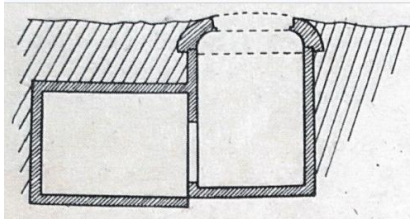
Woensdagmiddag onder hevig Duits granaatvuurstaat stond onze buurvrouw pannenkoeken te bakken. Omstreeks 16.00 uur werd de Eefdense brug over het Twente kanaal opgeblazen. Om 19.00 uur ging de Deventerwegbrug, bij het witte huis van de burgemeester de lucht in.

Weer gingen enige ruiten in onze woonkamer kapot en werd het zink weggeslagen in de voorkamer, waar de ruiten al sedert de aanval en ontploffing van de munitietrein kapot waren. Woensdagnacht rustig in de kelder geslapen na tot 22.00 uur in de kelder te hebben gebridget.

&

Die dame met lef uit Vorden

Deze woensdag 4 april maakte een 25-jarig juffrouw uit Vorden als koe-rierster van de Binnenlandse Strijdkrachten (BS) een tocht van Vorden naar Zutphen. Zij fietste eerst in de richting Almen en sloeg toen bij de Berkel linksaf.

Een eenmansgat, z.g. Kochbunker

De artillerie stond aan haar linkerhand. Voortdurend kwamen er vlammen uit de vuurmonden, waarna de granaten hoog door de lucht gierden. Op de Binnenweg, achter Huize de Voorst, tussen Zutphen en Almen, passeerde ze bij het Afleidingskanaal de voorste Canadese post.

Iets verder, in de Kapperallee te Eefde, rees een Duitse soldaat op uit een eenmansgat. Ze had dat verwacht, maar toch viel ze van schrik bijna van haar fiets.

Ze jokte dat ze uit Almen kwam, dat de Canadezen haar alles hadden afgenomen en dat ze nu naar een tante in Zutphen ging. De Duitser wilde inlichtingen hebben over de militaire situatie in Almen. Maar daar wist ze niets van.

„*Nur eine Frau!*“ smaalde de soldaat. „*Heil Hitler!*“ riep hij hakkenklappend toen ze wegfietste. Toen dook hij weer in zijn bunker achter zijn wapen en fietste zij naar de stad.

Daar was geen levende ziel op straat, behalve wat Duitse militairen. Op de terugweg bleek dat de Duitsers ondertussen bij het Huis de Voorst een mitrailleursnest hadden ingericht.

Rode rondje links de Voorsterallee, midden Huize de Voorst en rechts de Binnenweg richting de spoorwegovergang en het huis waar ze ging schuilen

Er werd geroepen. Ze sprong van de fiets, liet zich op de grond vallen, toen tegelijkertijd een Duitse soldaat een handgranaat gooide, die een meter of tien van haar vandaan uiteen spatte [..].

Rillend van angst bleef ze in de modder liggen, toen er nóg twee handgranaten werden gegooid. Toen zij ze even later niet meer zag, kroop ze naar de overweg, richtte zich op en rende over de brug naar het huis dat daar stond.

Opnieuw bemerkte de Duitsers haar op en begonnen nu als razenden op haar te schieten. Maar, wonder boven wonder, werd ze niet geraakt.

Hijgend viel ze de woning binnen. Daar kon ze wat water drinken om op verhaal te komen.

Intussen werd in Vorden met smart op haar berichten gewacht.

Bij het huis trok ze door een gat in de heg haar fiets naar zich toe. Ze probeerde nu de weg terug naar Almen te bereiken, met het huis als dekking.

Daarop werd ze opgemerkt en beschoten door Duitsers die zich achter het Twentekanaal hadden opgesteld. Met fiets en al liet ze zich daarom in de eerste de beste sloot vallen. Wat verder kwam ze weer op de weg.

Langs de kant lagen twee gesneuvelde Duitsers.

Bij de Canadezen in Vorden werd ze begroet met gejuich, rum, thee en jodium, want ze was wel wat overstuur en ze bloedde aan alle kanten [..].

&

De Zutphenaren gingen die woensdagavond een nieuwe nacht in vol onzekerheden. Jonge dronken Duitse parachutisten zwabberden op gestolen fietsen door de stad, met emmers rode wijn, die ze naar het front in

Canadezen onderweg naar Zutphen

Leesten brachten [..].

&

Ook hun voedselvoorziening klopte niet meer. Steeds vaker dwongen ze mensen met het pistool op de borst iets eetbaars af te staan [..]. Maar

niet alle Duitsers waren zo. Het is ook gebeurd dat zij twee gulden boden voor een boterham.

Chauds 5 april 1945

Na een paar dagen rust in de buurt van Doesburg trekt het regiment via Laag-Keppel, Toldijk en Wichmond naar een plaats aan de oostkant van de stad vermoedelijk in de buurt van Huize de Voorst.

Zij krijgen de opdracht de stad Zutphen zelf te bevrijden. Een stad die volgens hen goed beschermd wordt door een net van waterwegen en aan de oost- en zuidkant nog voor de helft omringd wordt door de rivier de Berkel.

Omstreeks 18.00 uur wordt de verzamelplaats bereikt. Na een haastig avondeten verspreiden de soldaten zich over de nabijgelegen boerderijen om enkele uren te slapen want de aanval zal de volgende morgen bij het aanbreeken van de dag beginnen.

&

De Canadezen rolden deze dag de linies rond de stad op. Het dorp Laren beleefde zijn Bevrijding. Van maandagmiddag tot donderdagavond [..] hebben de Bevrijders moeten vechten om de korte afstand van Almen naar Laren af te leggen. De mensen die langs deze weg woonden hebben veel verliezen geleden.

&

De opmars uit Vorden in de richting Zutphen ging verder. Die ochtend bleek de omgeving van het Groot Graffel bevrijd. Later op de dag was Leesten van Duitsers gezuiverd. Ook hier ging de strijd van huis tot huis en van heg tot heg. 's Avonds kwamen de mensen in Leesten terug om te zien wat er van hun huizen was overgebleven.

&

In de nacht van woensdag op donderdag slaapt bijna iedereen in de

Een Duitse soldaat met de roemruchte Panzerfaust

kelders of souterrains. Het granaatvuur is niet van de lucht en tussendoor is het geluid van Duitse [Panzerfausten](#) te horen.

&

Maar niet iedereen beschikt over een kelder waarin hij kan schuilen. En veel [schuilplaatsen](#) geven weinig bescherming tegen bom- en granaatscherven .

Zittend op kisten of stoelen met dekens om zich heen tegen de koude heeft een groot deel van de bevolking drie of vier nachten, half slapend, half wakend, in hun schuilplaats doorgebracht [..].

Sommigen hebben nog een kaars of een waxinelichtje maar velen zitten in het donker [..]. Maar men voelt zich daar veilig voor projectielen die gaten in de rest van het huis slaan.

&

Tegen de ochtend dreunen de huizen aan de [Nieuwstad](#) ten gevolge van steeds sterkere knallen. Bewoners zien jonge Duitsers lopen met pakjes springstof en die dan opeens wegduiken. De daaropvolgende explosies vernielen spoorbanen, wissels en andere installaties.

&

Bij de Duitsers op de [Nieuwstad 71](#) worden enkele Hollandse jongens en mannen binnengebracht. Vermoedelijk hebben ze Duitse eigendommen weggenomen. Even later worden ze vrijgelaten en hollen ze snel weg.

&

Tot driemaal toe worden militaire doelen aan de [overkant van de IJssel](#) door vliegtuigen aangevallen.

&

Vanaf de weide bij wasserij Lenderink schieten een paar Duitse [houwitsers](#) op de Geallieerde stellingen.

&

Burgers die onderdak hadden gevonden in de kelders van de wasserij moesten daar op last van de Duitsers uit. Zij werden ondergebracht in woningen aan de [Warnsveldseweg](#).

Wasserij Lenderink, bij de Watertoren

&

Om 12.00 uur gaat de brug aan de [Willem de Zwijgerlaan](#) de lucht in.

&

Er circuleert een bericht dat na 13.00 uur niemand meer de straat op mag. Maar vooral in de buitenwijken trekt men zich daar weinig of niets

De Algemene Begraafplaats met de, zonder enig respect voor de doden, door de Duitsers gegraven loopgraven

van aan. De bewoners van de Gasthuiskamp in het Deventerweg-kwartier moeten evacueren. De Duitse soldaten graven zich daar in.

&

Op de Algemene Begraafplaats worden dwars door de graven loopgraven gemaakt [..]. Voor de burgerij is de begraafplaats wegens alle versperringen niet meer te bereiken. In geval van overlijden moet tijdelijk elders, onder andere in plantsoenen, begraven worden.

&

In het Kringhuis van de N.S.B. aan de Zaadmarkt is door de Duitsers een noodlazaret ingericht. Lichtgewonden worden daar behandeld de zwaardere gevallen gaan naar het Alg. Ziekenhuis.

&

Brood is niet meer te koop.

&

Aan de Warnsveldseweg zitten zo'n 40 jonge Duitse knapen. 's Avonds voegen zo'n 15 met Panzerfausten zich bij hen. Inwoners langs de verdedigingsgordel uit hun huis gezet

Bewoners aan de Duitse verdedigingsgordel moeten vertrekken
Enkele bewoners aan de Graaf Ottosingel krijgen laat in de middag van de Duitsers opdracht om binnen een uur hun huizen te verlaten omdat ze er mitrailleurnesten willen plaatsen.

De mensen kunnen op hun trekkarren alleen het meest noodzakelijke meenemen. Een in de buurt wonende bakker neemt ook zijn broodvoorraad mee.

De strategisch gelegen Graaf Ottosingel

Het wordt een onwezenlijke tocht naar de binnenstad, omdat ze onderweg niemand tegen komen. Alleen Duitse soldaten bij hun mitrailleur- en kanonopstellingen.

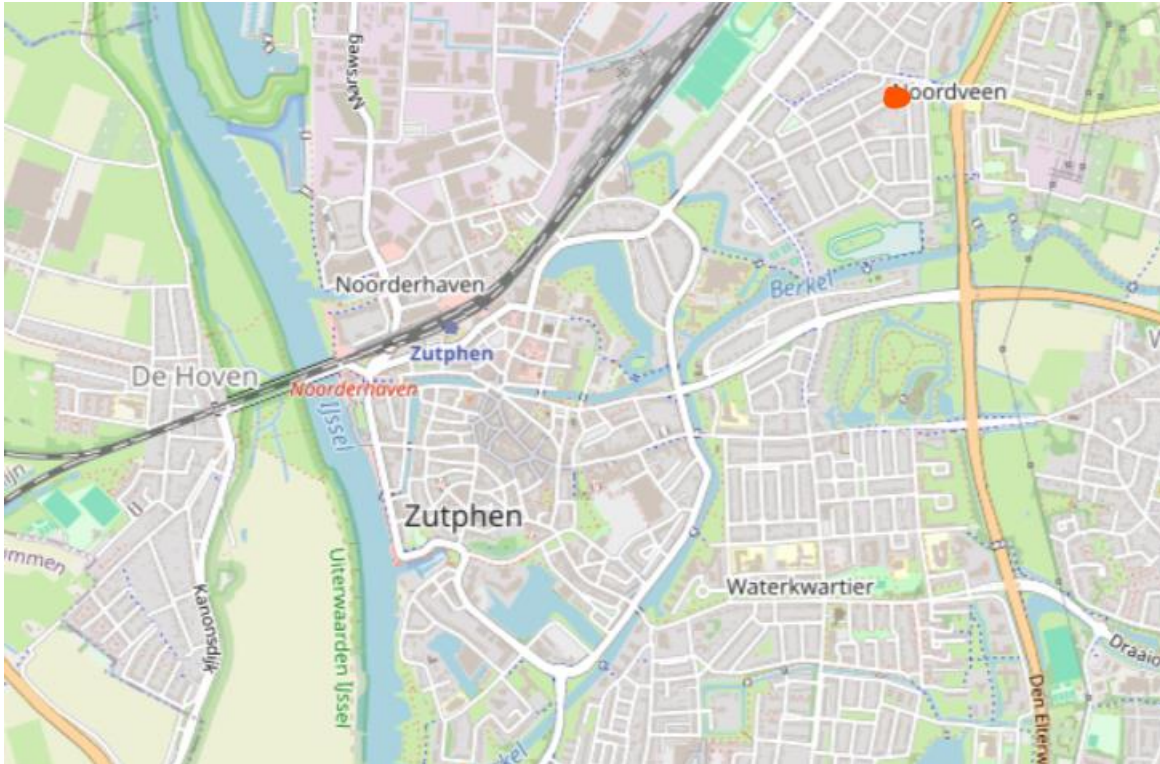
Als ze bijna op hun evacuatieadres in de Korte Hofstraat zijn krijgen ze opdracht een gewonde Duitser op een van hun karretjes weg te brengen [..]. Ondanks dat er telkens geschoten wordt raakt niemand gewond en komen ze veilig aan op hun onderduikadres.

Van een in de buurt wonende slager krijgt men wat vlees om er soep van te maken. Samen met het aanwezige brood zal men geen honger lijden.

Iedereen blijft zoveel mogelijk in de kelder want op alles wat beweegt wordt ook hier geschoten. Een vrouw in de buurt die zich te dicht bij een raam waagt wordt dusdanig gewond dat zij daaraan overlijdt. Dit ondanks dat een huisarts via allerlei sluiptwegen door de huizen nog hulp kan komen verlenen.

&

De Bevrijders dringen langzaam maar zeker op in de richting van de stad. Tegen de avond wordt hevig gevochten aan het eind van de Weg naar Laren. Deze gevechten duren de hele nacht.

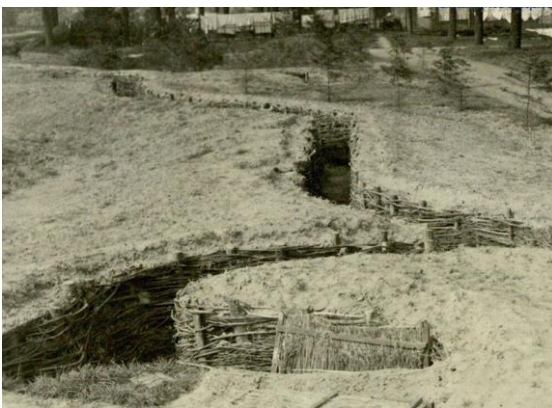

De rode stip is het eind van de Weg naar Laren

&

Nu stond ook de bevrijding van Warnsveld weinig meer in de weg.

Bij de nadering van de Canadese gevechtswagens renden enkele geëvacueerden, die in Berkeloord waren gevestigd, de straat over. Maar de Duitsers waren er nog. Zij maaiden iedereen neer [...].

Duitse loopgraven op het Groot Graffel

Nova's 5 april 1945
Een deel van de langs de Vordenseweg opererende troepen veroverd om 03.00 uur het Groot Graffel en wacht daar op het andere deel dat doortrekt in de richting van de

Binnenweg [bij Huize de Voorst].

Deze krijgen daar te maken met machinegeweervuur. Tanks maken daar een einde aan.

Van de troepen langs de Lochemseweg komt een deel 's nachts onder zwaar machinegeweervuur te liggen en krijgt daarna te maken met een beschieting door twee stukken

20 mm geschut die opgesteld staan achter Hotel de Kap [nu Chinees restaurant]. Daarom maken zij een omtrekkende beweging in zuidelijke richting.

Hotel De Kap, nu Chinees restaurant

Het Jachthuis op de hoek naar het Groot Graffel

In de buurt van Het Jachthuis sneuvelt luitenant Murray en raakt majoor Wright gewond. Kapitein Fairweather neemt het commando over. Twee groepen Crocodile tanks zijn nodig om de tegenstand bij het Jachthuis en de Kap te breken. [In de boom [..] op de hoek tegenover De Kap hadden de jonge Duitsers n.l. een mitrailleur-nest geplaatst].

Geprobeerd wordt contact te maken met de Glens maar dat lukt niet. Bij die poging komen ze weer onder zwaar vuur te liggen waarbij een korporaal sneuvelt.

De tegenstanders zijn ook hier 16 en 17 jaar oud. Zij zijn fanatiek maar doodsbang [..]. De meesten zijn nog maar drie maanden in dienst en dit is hun eerste frontervaring. Zij beschikken over bazooka's en machinegeweren.

Na 24 uur vechten zijn de Canadese soldaten erg moe.

&

11.00 uur De Julianabrug over de Berkel gaat de lucht in. Weer geweldige luchtdruk; geen ruiten kapot. Onze openslaande deuren met ruiten,

Het mitrailleur-nest in de boom, met rechts het Shell pompstation, tegenover De Kap

waarvoor planken als bescherming stonden, houden we dag en nacht open. Verder de kelder en het souterrain als woonkamer ingericht, tapijt neergelegd en kachel geplaatst.

&

Buurvrouwen op weg om brood te halen maar teruggekeerd wegens het springen van de Julianabrug. Geallieerden zitten op het Almens binnenpad bij Huize de Voorst. En achter het Groot Graffel.

&

's Middags op nabije afstand steeds kanongebulder en mitrailleurvuur van 13.00 uur tot 20.00 uur mochten we niet de straat op.

&

Donderdagavond om 21.00 uur naar bed. Rustig geslapen tot 4.15 uur. Wakker geworden door hevig Geallieerd granaatvuur. Angstig.

De Canadezen ergens in het Deventerwegkwartier

&

Na de Bevrijding van Warnsveld bleek dat hier en daar Duitse scherp-schutters waren achtergebleven. Eén had zich verborgen in de toren van de kerk, een in de dakgoot van bakkerij Kuiper en een in de tuin van het Gemeentehuis. Zij schoten op alles wat zij maar konden raken [..]. De Canadezen maakten korte metten met het drietal.

Canadezen veroverden Zutphen in drie gedeelten

Daarmee waren de Bevrijders de grens van Zutphen genaderd. Zij zouden Zutphen veroveren in drie gedeelten. A) Eerst zouden zij de buitenwijken bezetten tot aan de Berkel die in een boog om de binnenstad loopt en die gedeeltelijk vroeger stadsgracht is geweest. B) Daarna zouden ze de overgang over de Berkel forceren en tenslotte C) zouden ze door het centrum optrekken naar de IJssel.

&

Aan de buitenrand van de stad woedden nu hevige gevechten. Nog donderdagavond lag de frontlijn over de Weg naar Laren en in de Schimmel-

Canadezen krijgen voor de aanval op Zutphen koffie van een bevrijde burger

pennincklaan. Toen het donker werd brandden huizen in o.a. de Schimmelpennincklaan, de Sloetstraat, de Capellenlaan, de Heeckerenlaan, aan het Hellenraetplein.

&

Later brandden ook vijf huizen aan de Weg naar Warnsveld. Er was geen blussen meer aan. De Duitsers lieten de brug springen in de Prins Bernhardlaan, die toen tijdelijk 'Willem de Zwijgerlaan' heette, want ze wilden niet hebben dat de namen van levende leden van het koninklijk huis werden genoemd [..].

6 april 1945

Om 05.00 uur werd geprobeerd de Larebrug op te blazen. Na de eerste

ontploffing konden de soldaten nog over de brug lopen. Na de tweede niet meer.

&

De Duitsers groeven stellingen op alle strategische punten en zij dreigden te zullen schieten op eenieder die zich buiten vertoonde. Zij hielden woord. Menige Zutphenaar heeft daardoor het leven verloren [..].

&

Bij de brand in de Prins Bernhardlaan wilde een jongeman de mensen waarschuwen, die in de kelders van de brandende huizen zaten. Hij werd gedood [..]. Elf huizen gingen daar in vlammen op.

Sterke Duitse stelling

De Canadezen hadden een sterke Duitse stelling, die lag tussen het Twentekanaal en het Deventerwegkwartier, achter en ten westen van de Polbeek, nog niet veroverd. In die omgeving stonden toen nog maar enkele huizen.

Twaalf Canadese soldaten zouden deze nacht de Duitse stelling nemen. Tien werden gedood of gewond [..]. Daarna lieten de Canadezen zwaar materiaal aanrukken en binnen enkele uren was er geen stelling meer over.

&

Vaak moeten ze huis voor huis veroveren. Als zij op het Oranjeplein staan zitten de Duitsers nog op de Praebsterkamp. Tegen de middag zijn de Canadezen ook daardoor gedrongen en tegen de avond is het hele Deventerwegkwartier bevrijd.

&

De bevolking wordt getraakteerd op chocolade en sigaretten [..], twee genotmiddelen die men lang heeft moeten ontberen.

&

Na de nachtelijke gevechten dringen de Bevrijders in de loop van de dag verder door in het Deventerwegkwartier. Van het artillerieduel dat 's morgens omstreeks 6.45 uur losbarst krijgen o.a. de huizen aan de Rozenhoflaan en aan de Coehoorsingel in de buurt van de Deventerwegbrug hun deel.

Achter het riviertje de Polbeek hadden de Duitsers een sterke stelling gebouwd.

Een bewoonster, die bekend staat als Gestapo-agente, wil de Canadezen trakteren op wijn. Zij betaalt dit gebaar echter met haar leven. Zij wordt n.l. getroffen door een Duitse kogel [..].

De door de Duitsers opgeblazen IJsselbrug

&

Om 9.55 uur gaat de IJsselbrug de lucht in. Omstreeks diezelfde tijd wordt ook het telefoonverkeer verbroken. Om achtergebleven Duitse manschappen over de rivier te kunnen krijgen liggen er op diverse plaatsen rubberboten en in de Turfhaven een paar pontons.

&

In de loop van de dag worden de kerktorens onder vuur genomen om te voorkomen dat ze als uitzichtposten gebruikt worden. Het eerst is de

Veel beschadigde huizen langs de route naar het centrum

Watertoren aan de beurt. Later volgen de torens van de Sint Walburg en de Sint Jan.

&

's Middags vallen er in de Dieserstraat één dode en twee gewonden. Mensen van het Rode Kruis brengen de gewonden naar het Rooms Katholieke ziekenhuis. De dode wordt naar de Sint Janskerk overgebracht.

&

De gevechten richten ook in het Warnsveldsewegkwartier veel schade aan. Aan de noordzijde van de Warnsveldseweg branden vijf huizen af doordat een granaat inslaat in een huis waar nog een kachel brandt.

&

Ook in de Willem de Zwijgerlaan gaat een rij huizen in vlammen op. Een overbuurman, A.H.J. Jansen, die een brandlucht ruikt en door roepen de mensen wil waarschuwen wordt door een kogel dodelijk getroffen [..].

&

Ook in de Appelstraat veroorzaakt een granaat brand die overslaat van het ene huis naar het andere. Hierdoor gaat een heel complex verloren.

&

Een Duitse patrouille die vanuit de Deventerweg richting stad loopt gaat in de buurt van *de* overweg over in looppas. Het lijkt erop dat ze bang zijn dat de vijand al op het industrieterrein zit.

&

De Duitsers hebben nu nog drie mogelijkheden om zich terug te trekken: het zwembadbruggetje, de sluis op de Houtwal en het pad achter het Algemeen ziekenhuis.

De Appelstraat

Nova's 6 april 1945

De troepen die in Warnsveld zijn aangekomen worden door Duitse scherpschutters, die zich ingegraven hebben op de Zutphense begraafplaatsen, beschoten.

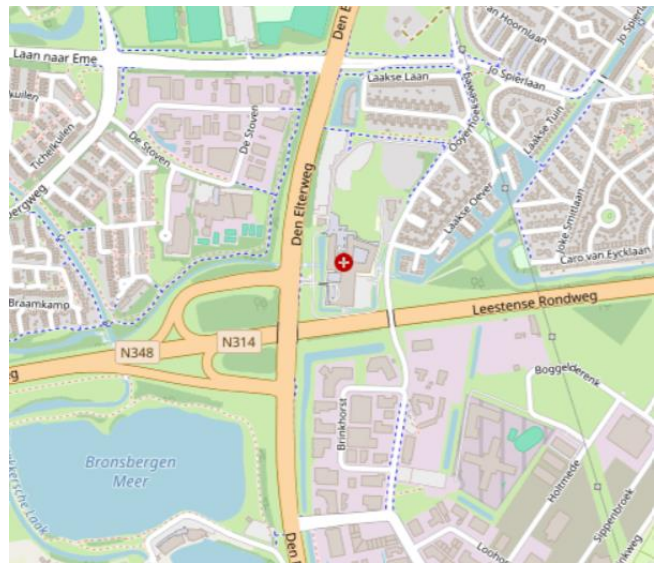
Een vrachtwagen en een jeep van een niet nader genoemd regiment (geen Nova's of Glens) rijden in de richting van de stad en komen onder vuur te liggen. In de vrachtwagen raken zes personen gewond.

In de jeep wordt een officier gedood. In de loop van de morgen gaat een deel verder langs de zuidkant van Warnsveld, de rest wordt ter versterking naar de Ooyerhoek gestuurd en komt daar onder bevel van de Glens.

Glens 6 april 1945

Omstreeks zes uur worden uit de richting Zutphen twee zware explosies gehoord. Zo'n twee en een half uur later volgt nog een derde. Omstreeks het middaguur ontmoeten Glens en Nova's elkaar tussen de Leestense Molen en de Ooyerhoek.

Omdat de Duitsers zich daar stevig hebben verschanst zullen ze gezamenlijk gaan proberen dit gebied te veroveren.

De Ooyerhoek is rond het huidige Gelre Ziekenhuis

De mortiersecties moeten op een gegeven moment stoppen met vuren omdat het hoofdkwartier niet meer precies weet waar de diverse patrouilles zich bevinden. Daarom wordt dringend verzocht niet meer op patrouille te gaan zonder melding vooraf. Tegen middernacht worden nog enige inslagen van Duitse mortiergranaten gemeld.

Chauds 6 april 1945

Tegen 04.00 uur 's morgens gaan twee compagnieën op pad langs een

De Royal Winnipeg Rifles

weg die loodrecht op de stad aanloopt. Deze weg wordt beschermd door de 'Royal Winnipeg Rifles'. Zij moeten het terrein veroveren tot aan de stad inclusief een groepje huizen dat daar aan de rand ligt.

Om elke hinderlaag te vermijden wordt, ondanks de zwakke vijandelijke tegenstand, de aanval langzaam ingezet. p het moment dat de dag aanbreekt wordt de onheilspellende stilte, die vaak aan de strijd voorafgaat, onderbroken door het gefluit en geraas van de granaten van de

eigen artillerie. Op dat moment bevindt de vijand zich op amper 100 meter afstand.

Kort daarop opent die het vuur met alle beschikbare middelen. Het garnizoen is samengesteld uit fanatieke Hitlerjugend, 'Fallschirm Ausbildungs Bataljon' en Nederlands SS-ers [...]. Zij verschansen zich in kelders en hoger gelegen etages van de huizen en schieten van zeer dichtbij op de voorste geledingen van het bataljon.

Desondanks bereiken de beide compagnieën een talud dat hen een zekere bescherming biedt. De ziekendragers moeten de gewonden door een zee van vuur afvoeren [...].

Het is al snel duidelijk dat zonder de hulp van pantserwagens er niets te bereiken valt. Deze worden echter door een obstakel opgehouden. Tijdens het wachten valt de luitenant Demers aan het hoofd van een sectie een mitrailleurnest aan en slaagt erin het eerste huis te bevrijden.

Jong Duits 'kanonnenvoer'. Fanatiek tot op het bot

Kort daarna komt een hele rij tanks te hulp en opent met hun kanonnen en mitrailleurs het vuur.

Onder dekking van dat vuur gaan de pelotons voorwaarts en nemen de nog aanwezige jonge soldaten gevangen.

Tegen 10.00 uur stoten ook de twee andere compagnieën door in de oostelijke sector van de stad. Ook zij stuiten op fel verzet.

&

Om 09.30 uur, even naar boven in de Rozenhoflaan. Vele treffers, ons huis gelukkig niet. Om 11.15 uur komen 10 Duitse soldaten [...] ons huis binnen via de voordeur die alleen op de ketting zat. "*Wir schiessen nicht, suchen Deckung, Tommies sind an der Brücke*" zeiden ze.

Ze lieten een tas achter met wat doosjes lucifers en zeep. Ze verdwenen via de tuin. Hierna weer tot 16.15 uur in de kelder. Toen kachel aangemaakt. Aardappelpuree gemaakt en bruine bonensoep gekookt.

Om 21 .00 uur kwam een Mof bellen en vroeg om met 10 kerels bij ons te slapen. Hij liet ons ons woonkamertje houden en zei dat de Duitsers toch

wel humaan waren [..]. Verder rustige nacht tot 06.00 uur. Toen weer hevig artillerievuur.

De Duitsers bleven geduchte tegenstanders, die al lang niet meer voor Hitler vochten maar voor elkaar. Je liet je kameraad niet in de steek...

&

's Avonds wordt ergens in Warnsveld voor de soldaten en film vertoond. De beschieting van Zutphen bereikte in de nacht van donderdag 5 april op vrijdag 6 april een merkwaardig hoogtepunt. Vooral langs de Berkel daalde een voortdurende regen van granaten op de stad neer. Huizen met vijftien of twintig voltreffers waren geen uitzondering.

&

De ene woning na de andere werd onbewoonbaar maar de mensen in de kelders trokken zich daar niet veel van aan. Men had dit ongerief voor de Bevrijding over [..]. Bovendien zat men in de kelders tamelijk veilig.

De zwaar beschadigde Graaf Ottosingel langs de Berkel waar de Moffen zich hadden verschanst

&

Er zijn wel slachtoffers in kelders gevallen tijdens bombardementen, zoals op 14 oktober 1944, toen meer dan tachtig Zutphenaren bij een [bombardement op de IJsselbrug](#) het leven verloren. Maar voor zover ik weet is in de [binnenstad](#) geen van de slachtoffers van de Bevrijdingsweek in een kelder getroffen.

&

Ondertussen werd de omgeving van Duitsers gezuiverd. De rest van de gemeente [Laren](#) werd bevrijd, zonder dat er nog veel tegenstand werd geboden. De slag tussen [Almen](#) en [Harfsen](#) was geëindigd. Die middag rolden Canadese tanks het dorp [Harfsen](#) binnen. [Eefde](#) was vrij.

&

Een nacht lang had het front dwars over de [Dr. v. d. Hoevenlaan](#) gelopen.

Later op de dag beleefde het dorp [Gorssel](#) zijn Bevrijding. De mensen op de [Gorsselse Enk](#) zagen soldaten in vreemde uniformen door de loopgraven sluipen, die de Duitsers hadden laten graven. Het bleken Canadezen te zijn.

&

De Duitse militairen voerden uit Zutphen alles weg, wat zij niet direct nodig hadden. Daarna bliezen zij die vrijdagmorgen de [IJsselbrug](#) op. De Binnenlandse Strijdkrachten (BS) hadden een poging willen doen om dat te verijdelen, maar zij konden

De Dr. v.d. Hoevenlaan in het centrum van Eefde

om diverse redenen niet in actie komen.

&

Tevoren waren de Duitsers bezig geweest met de brug in de [Warnsveldseweg](#), bij de [Laarstraat](#). Tegen 08.00 uur hadden ze die brug zover dat hij doorbrak en in het water zakte. De huizen in de buurt werden daarbij

Houten brugje over de Graaf Ottosingel

verwoest. Die in de omgeving van de IJsselbrug waren al eerder tot ruïnes vervallen.

&

Onder de Wijnhuistoren en in een kelder aan de Lange Hofstraat hadden de Duitsers een hoofdkwartier. Daar regelden zij de tegenstand op het gebied dat nog in hun macht was. Dat gebied werd ieder uur kleiner.

&

Van de binnenstad uit konden zij alleen nog over de Berkel komen over het wegje achter het Algemeen Ziekenhuis en via het houten brugje aan de Graaf Ottosingel. Er woedden ook deze dag verschillende branden.

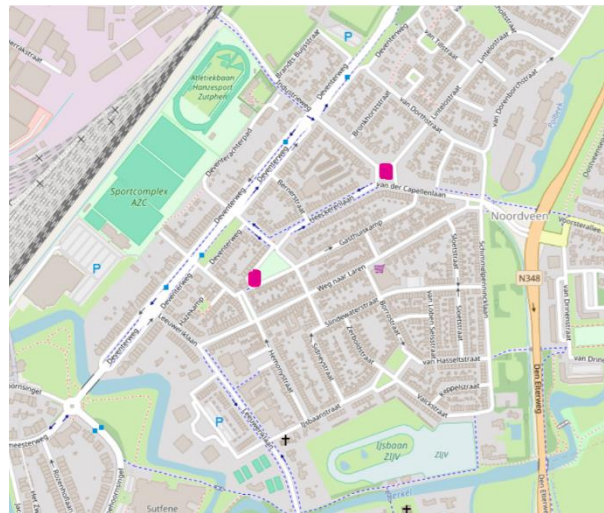
Daarbij ging o.m. het kantoor van de fa. H. J. Reesink & Co in de Noorderhaven in vlammen op.

Lugubere stilte

De Canadezen drongen de buitenwijken binnen, terwijl hun artillerie de kerktorens beschoot om de Duitse uitkijkposten te verjagen. Die morgen waren de Canadezen op het Oranjeplein, terwijl de Duitsers op de Praebsterkamp stonden.

Tussen beide pleinen ligt één straat, de Heeckerenlaan. De Canadezen vochten er bijna een hele dag over om van het Oranjeplein naar de Praebsterkamp te komen.

Normaal kun je die afstand in enkele minuten fietsen. Die avond was het Deventerwegkwartier bevrijd. Ik zat in de kelder van een woning, aan de stadskant van de Berkel.

De gevechten in het Deventerwegkwartier, tussen de twee rode stippen, duurde bijna een hele dag

&

Door het kapotte kelderraam kon ik horen, hoe men in het Deventerwegkwartier het Wilhelmus zong. De stemmen klonken ijl onder het kabaal van het geschut.

&

Ik kroop naar boven en loerde door een gat in de muur. Achter wat struikgewas aan de overkant lag een Duitser te schieten. Wij waren ze nog niet kwijt [..]. Overal woedden nu branden en de Duitsers schoten op alles, wat bewoog, zelfs als het binnenshuis was.

De Dieserstraat in vroegere jaren

Een held van 16 jaar

In een kelder aan de Dieserstraat was een baby, die nodig melk moest hebben. Maar de Duitsers stonden op de straathoeken met het geweer in de aanslag. Er was geen sprake van dat iemand melk kon halen.

Aan de Geweldigershoeck in die buurt lag een boerderij.

Een 16-jarige jongen bood

aan daar heen te gaan. Hij bond een touw om zijn nek en hing daar een melkbusje aan, om zo beide handen vrij te hebben. Met enkele stappen sprong hij dwars over de Dieserstraat. Hij schoot aan de overkant een gangetje in, waarvan de deur was weggeschoten.

Over een muur en het restant van een dak kon hij bij de boerderij komen.

Met gevulde bus ging hij dezelfde weg terug. Bij het gangetje floot hij, want men moest aan de overkant de deur openhouden zodat hij binnen kon zijn voor de Duitser op de hoek schoot.

Met één reusachtige sprong was hij de Dieserstraat over en binnen. Tegelijk klonk er een schot [..]. De kerel miste net. Het kogelgat zit er nog.

&

Verschillende mensen hadden een toevlucht gezocht in de RK Sint Janskerk bij de Nieuwstad. Zwaaiend met pistolen kwamen daar dronken Duitsers binnen om hen 'dood te schieten' [..].

Iemand zag kans de Feldgendarmeerie te waarschuwen, de Duitse militaire politie, die in de RK pastorie zette. Die kwam op tijd en joeg de dronken soldaten weg.

De kelder van de Sint Janskerk

&

Nu en dan was er een lugubere stilte, als het geschut even zweeg. Je hoorde dan ergens vlammen knetteren; of je hoorde de laarzen van de Duitsers knarsen op het puin en de glasscherven in de straat [..].

&

Af en toe kwam er een handkar langs met een grote witte vlag, van een beddenlaken of iets dergelijks. Dan werd een dode of een gewonde naar het Algemeen Ziekenhuis gebracht. Men had de doden al in geen dagen meer kunnen begraven omdat de begraafplaatsen onbereikbaar waren.

&

In de kelders in de binnenstad heerste nu gebrek aan water. Men zeefde met behulp van een zakdoek het plafondgruis uit het laatste beetje water. Brood had haast niemand meer.

Er waren mensen die nog wat weck hadden. De gelukkigen die een kachel en wat houtjes in de kelder hadden kookten wat pap van rogge of wat erwten of bonen.

&

De Duitsers bliezen deze nacht het houten brugje op tussen de Graaf Otosingel en de Hobbemakade. Ze staken het dijkje door achter het Algemeen Ziekenhuis. Daarmee waren alle Berkelovergangen in de stad onbegaanbaar geworden.

&

Met een bootje staken ze driemaal de Berkel over om te proberen de Watertoren aan de Warnsveldseweg te vernielen. Het muurwerk werd daarbij weggeslagen zodat het leek alsof de toren op vier dunne poten stond, maar de toren zelf bleef overeind staan.

Zaterdag 7 april

In de nacht van vrijdag op zaterdag barst een hevig artillerievuur los. Daarnaast wordt mitrailleurvuur gehoord dat dichterbij komt

&

Omstreeks 07.00 uur

De Watertoren tijdens de vele beschietingen die zij moest doorstaan

slaat een granaat een groot gat in de gevel van Groenmarkt 11 en om 10.30 uur wordt het politiebureau getroffen door een granaat.

&

In de loop van de dag staken de Duitsers ook hun andere munitieopslagplaatsen in brand. De oude kazerne aan de Nieuwstad ging onder in zwarte rookwolken en met het donderend geweld van uiteenspattende munitie.

&

Omdat de Waterleiding niet meer werkt gaan politieagenten water halen bij een pomp in de Kolenstraat. Op weg daarheen worden ze door onbekenden beschoten. Wel zien ze

op dat moment Duitse soldaten op de hoek van de Kolenstraat staan.

&

Om 08.00 uur laatste tarweboterham gegeten. In de straten artillerievuur en vliegtuigen in de lucht.

&

Omstreeks 08.30 uur trekken de Duitsers zich terug ten zuiden van de Berkel.

&

Brand in het Algemeen Ziekenhuis

Om 10.30 uur roept men in de laan om emmers. Het Algemeen Ziekenhuis aan de Coehoornsingel staat in brand. Enkele noodkreten van doktoren en verpleegsters zijn voldoende om buurtgenoten bereid te vinden, ondanks dreigende gevaren, het vuur te blussen.

De Groenmarkt 11 in de tijd van kruidenier Schaap, gefotografeerd door [Eduard Sanders](#)

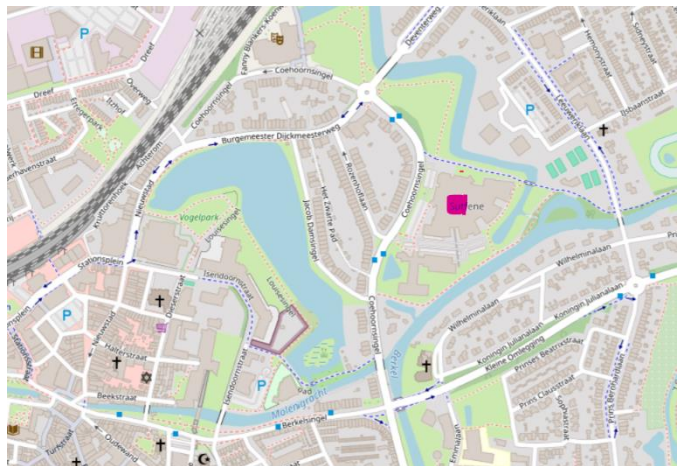
Een menselijke keten van waterremmers

Alle bewoners van de Rozenhoflaan en de Coehoorsingel vormden een menselijke keten van de gracht naar het ziekenhuis om de vlammen te doven. Verder werkten men met bijlen en schoppen op het dak.

Op de brandweer viel niet te rekenen. Enerzijds omdat de wijken hermetisch waren afgesloten en anderzijds omdat er niet voldoende benzine was om de motoren te laten draaien.

De Waterleiding was buiten werking en het Duitse 'Sprengkommando' was niet zo erg gelukkig is met het blussen van door hen gestichte branden [...]. Maar echte burgerzin heeft hier en elders veel onheil voorkomen.

Men was zo druk bezig dat zij aanvankelijk niet zagen dat er Canadezen over het dijkje achter het Algemeen Ziekenhuis naar de stad kwamen geslopen [...].

Het Algemeen Ziekenhuis bij de rode stip, aan de Berkel

Na hard werken slaagden ze er in de brand onder de knie te krijgen. Echter uiteindelijk bleek de brand niet te stuiten en brandde de hele nieuwe vleugel uit.

Dat wat er overbleef na de brand in het Algemeen Ziekenhuis

Bij het ziekenhuis waren inmiddels drie Canadezen en twee Nederlanders van de Prinses Irene brigade (vrijwilligers uit Brabant) [...].

Alle patiënten, een 30-tal, waren bijna allen bij burgers ondergebracht, enkele nog achter in de kelder van het ziekenhuis.

Canadezen in de Rozenhoflaan

&

Uit de richting van de Warnsveldseweg werd geschoten. Er lag een boomstam over de Berkel, via welke de Duitsers de afgelopen nacht het weggetje hadden opgeblazen. De eerste Canadees die erover wilde, werd getroffen. Zijn makkers haalden hem uit het water en Canadese Rode Kruismannen brachten hem weg. De anderen bereikten spoedig het ziekenhuis.

&

Straat voor straat ging het vandaar in de richting van de binnenstad. Wat verder had men die morgen de Canadezen zien doordringen uit de richting Warnsveld-Leesten tot de Buitensingel.

Dat was de weg, die de verbinding vormde tussen het kruispunt Weg naar Warnsveld/Prins Bernhardlaan aan de ene kant en de Emmerikseweg aan de andere kant, toen het Staatsliedenkwartier er nog niet was. Zij zagen kans die ochtend de omgeving van Emmerikseweg en Buitensingel te bevrijden.

Een Canadese bevrijder wordt op de Emmerikseweg geknuffeld door een paar Zutphense schone

Wij hadden een kachelpijp uit het kelderraam gestoken. Die klapte dubbel omdat er zoveel gaten in waren geschoten, dat hij niet meer rechtop kon staan.

&

In de loop van de morgen gaat met een hevige explosie het munitiedepot in de panden van Spieker en Elferink de lucht.

Die ontploffing is niet alleen

funest voor de gebouwen, maar ook voor de hele omgeving. Veel bedrijven en huizen hebben het zwaar te verduren.

&

Om 12.00 uur pauze vanwege artillerievuur. Toen bleek ons dat de Deventerwegkwartier en Rozenhoflaan bevrijd waren.

&

In de loop van de morgen steken de Duitse soldaten die gelegerd zijn in het pand Nieuwstad 71 gebukt en rennend de straat over naar de Isendoornkazerne aan de overkant.

Canadezen in het Deventerwegkwartier

De Turfstraat in vroegere jaren met de Bata aan de rechterzijde, op de hoek. Later zijn op deze afgebrande plek nieuwe panden gebouwd

Branden in de binnenstad Burgerzin voorkomt ook in de binnenstad een ramp als het pand van de Bata in de Turfstraat in brand staat. Vanaf de pompen bij de achteruitgang van de Fa. Blom aan de Naadzak en de Fa. Voerknecht in de Dupo (Rosmolensteeg) worden emmers water doorgegeven. Tijdens het blussen knallen er schoten door de lucht

maar men houdt vol en met succes.

Later breekt nog brand uit bij de Fa. Tacke aan de Korte Hofstraat waar kort daarvoor Duitse militairen zijn gesignaleerd. Weer weten burgers erger te voorkomen.

Die Duitse soldaten blijken in de binnenstad [letterlijk] met vuur te spelen [..]. Want korte tijd later is er brand in de parapluwinkel van de Fa.

's Gravenhof met de verwoeste kazerne c.q. garage

Van Eerten in de Turfstraat. Maar ook hier worden de vlammen gedoofd.

In het begin van de middag brak er brand uit aan de Markt in het toenmalige Hotel 'De Hollandse Tuin' en het Politiebureau dat ernaast lag, ongeveer midden tussen de Wijnhuistoren en de

Waterstraat. Beide gebouwen werden verwoest.

Daarna worden Duitsers extra goed in de gaten gehouden. Want enkele van de nog aanwezige bewoners horen dat Duitsers tegen elkaar zeggen:

“Auch dieses Geschäft soll brennen.” [..]

&

Tegelijk daverde het 's-Gravenhof van de ontploffingen. Daar ging een vroegere kazerne de lucht in, die sinds jaren werd gebruikt als garage. Het gebouw stond op de open plek bij de Bourgonjetoren. Ook daar lag munitie opgeslagen.

Het traptorentje van de Walburgiskerk werd ook opgeblazen.

Met dank aan de BS Leden van de Binnenlandse Strijdkrachten (BS) hadden zich ondertussen verdienstelijk gemaakt door tijdens de gevechten herhaaldelijk ongemerkt de Berkel over te steken om de Canadezen te zeggen waar de Duitse weerstandsnesten waren [..]. Er zouden veel meer slachtoffers zijn gevallen en veel meer huizen helemaal verwoest zijn als ze dat niet hadden gedaan [!].

Dat wat er overbleef van Hotel De Hollandse Tuin

&

Omstreeks 13.30 uur worden de eerste Canadezen gezien in de Tenierstraat en kort daarop is het Warnsveldsewegkwartier bevrijd. Wel wordt dit deel vanaf de Graaf Ottosingel nog regelmatig onder vuur genomen. De bewoners worden daarvan goed doordrongen als kort na elkaar twee mensen door vijandelijke kogels worden getroffen.

Duitse spion en een verborgen Duitse officier

De Bevrijders zijn intussen druk bezig met het zuiveren van de straten van 'ongure elementen'. In de namiddag wordt in de Frans Halslaan een Duits spion gepakt.

Hij is gekleed in een Engels uniform met een Rode Kruis uitmonstering en sprak vloeiend Engels [..]. Hij vraagt in een woonhuis om verband. Zijn Engels wekt echter argwaan bij de Canadezen en deze maken hem op de Algemene Begraafplaats onschadelijk.

Er wordt nog jacht gemaakt op een Duits officier die zich verborgen heeft in een door de O.T.-leiders verlaten woning. Hij heeft zich daar goed verstopt maar valt op als er in de buurt op burgers wordt geschoten. Canadezen schakelen ook deze gevaarlijke tegenstander uit.

Dit bleef erover van de Isendoornkazerne [manege], tegenover de Nieuwstad 71, nadat de Duitsers hun hier opgeslagen munitievoorraad hadden opgeblazen. Bron: www.reidinga.nl

Zo werd post na post veroverd. Er werd nog geschoten uit de Watertoren. Vier Canadezen en een Zutphenaar werden gedood door zes Duitsers, die zich daar verborgen hadden gehouden toen hun landgenoten zich hadden terugtrokken. De Canadezen maakten korte metten met deze sluipschutters.

Nadat de toren was beschoten kwam er nog één levende uit. Het bleek dat ook deze Duitse soldaat misbruik had gemaakt van Rode Kruis-kleding om munitie de toren binnen te kunnen smokkelen [...]. Hij moest nog dezelfde middag terecht staan, werd ter dood veroordeeld en gefusilleerd.

&

Ook in de stad diverse branden: o.a. kazerne Nieuwstad. Vanaf 15.00 uur werden alle huizen door Canadezen op moffen doorzocht. Zutphen werd nu van de moffen gezuiverd, overal hoorde je knallen, mitrailleurvuur, enz.

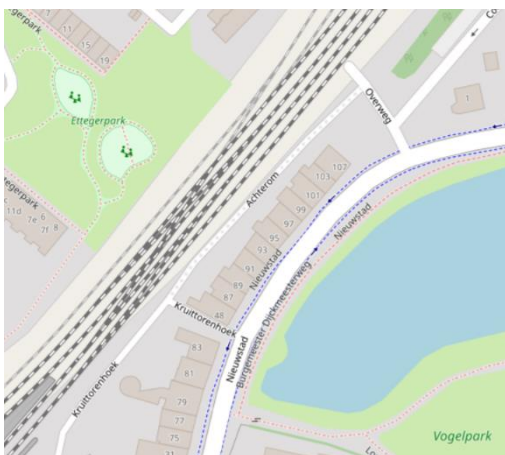
Bij ons werden onze Bevrijders op pannenkoekjes onthaald. Resultaat: enige Engelse sigaretten.

Duitse scherpschutters die in Zutphen veel slachtoffers maakten. Op het laatst werd het doden om het doden toen ze op burgers gingen schieten...

&

Aan het eind van de middag voelen sommige bewoners van de Nieuwstad, tegenover de kazerne, zich niet veilig meer in hun eigen kelder en besluiten wat spullen bij elkaar te pakken. Zij maken gebruik van een kleine gevechtspauze om naar de kelders van de G.O.Z. [De latere Corberco op de hoek] te gaan. Tijdens de tocht daar heen zien ze enige dode Canadezen liggen aan het Achterom.

Het Achterom

In de kelder aangekomen horen ze dat twee buurtbewoonsters om het leven zijn gekomen. Als zij zich goed en wel geïnstalleerd hebben dreunt de kelder plotseling door een enorme explosie. Deze moet vlakbij zijn want zij voelen dat ze met het hele G.O.Z.-gebouw even opgelicht worden [...].

De ijzeren noppen onder de Duitse laarzen

Men vermoed dat de er tegenovergelegen Isendoornkazerne met de munitievoorraad de lucht in is gejaagd. Het is een wonder dat de bewoners van de huizen in de omgeving het er levend afbrengen.

&

Langzaam drongen de Canadezen op naar de Berkel en die middag was het Warnsveldsewegkwartier bevrijd.

Hetgeen nog niet wil zeggen dat het er veilig was want uit hun mitrailleur-nesten, zoals aan de Graaf Ottosingel en in de Laarstraat, schoten de Duitsers op alles wat zij zagen bewegen.

&

Aan het eind van de middag horen de bewoners Duits en Canadees mitrailleur- en geweervuur. Dit is een teken dat de gevechten en dus ook de Bevrijding dichterbij komen.

Vooraf omdat ook het snelle lopen van de Duitsers [met de ijzeren noppen onder hun laarzen], vermoedelijk van portiek naar portiek, duidelijk hoorbaar zijn.

Het hoekhuis op de Nieuwstad met het dood en verderf zaiende Duitse mitrailleur-nest

Het mitrailleurstent in het hoekhuis bij de spoorwegovergang

In de na de oorlog nieuwgebouwde hoekhuis op de Nieuwstad, stond ooit het oude hoekhuis. In dit huis hadden de Hitlerjugend en 'Fallschirm Ausbildungs Bataljon', een zeer strategisch gelegen dodelijk mitrailleurstent met een zware mitrailleur opgesteld.

Vanuit dit hoekhuis op de Nieuwstad konden zowel de Buiten Sociëteit als de Jacob Damsingel onder vuur worden gehouden door de jonge Duitsers. Van hieruit bestookten ze de naderenden Canadezen waarbij sommigen van hen werden gedood.

Deze Duitse stelling moest worden uitgeschakeld voordat het meer slachtoffers zou gaan veroorzaken.

Omstreeks 20.00 uur kwam er een Jeep in vliegende vaart aanrijden tot aan het hoekhuis, draaide om zijn eigen as en spoot over een afstand van zo'n 60 meter vuur en reed weer terug [...]. De Duitsers hadden kennis gemaakt met de dodelijke 'flamethrower Jeep'.

Het huis brandde in korte tijd als een fakkel. Zoals zo velen in deze week, werden ook deze nog jonge Duitsers door het vuur opgeslokt en stierven ze een afschuwelijke dood.

Een zingende merel tijdens de laatste dag

Onder de duizenden Zutphenaren van toen zal er wel niet één zijn, die het moment van zijn Bevrijding ooit zal vergeten. Bij ons kwam een Canadese Rode Kruisman aan de deur.

Hij bracht een sigaret voor iedere man in huis. En of we asjeblijft in de straat wilden blijven, onder de dekking van de huizen aan de overkant [..]. Er werd nog aan alle kanten geschoten en de volgende straat was nog maar half veroverd.

Ik zat op de stoep en rookte die sigaret. De helft van de stoep - zo'n hardstenen trapje van een stuk of zes treden - was weggeschoten. Ik leunde op de dakgoot, die ernaast lag met een stuk van een zolderkamer. Je kon dwars door de voordeur, de binnenmuren en de achtergevel in de tuin kijken. Daar lag het balkon tussen de tabaksplantjes die net waren verspeend voor het beleg begon.

Ik probeerde te denken aan wat ik zou gaan doen nu het leven weer begon. Maar je kon niet denken. Ik was duizelig van die sigaret. De zon prikkelde op mijn huid. Ik was in maanden niet in de open lucht geweest [..].

Toch had die zon iets van de maan weg, want telkens trokken er rookwolken langs. Het waren zwarte en gele en grijze wolken, van een huis in de volgende straat en van de munitieopslagplaats.

Telkens zag je in de lucht iets met veel vuurwerk uit elkaar vliegen. Het was een oorverdovend kabaal. Ik drukte de peuk van de sigaret uit en rolde er in een stukje doorslagpapier een nieuwe van.

Ik vroeg me af of mijn vader en moeder in de binnenstad nog leefden [..].

Er lag een schoorsteen op de stoep en daar kwam een salvo van een machinegeweer op terecht. Elke kogel maakte een klein stofwolkje.

Mannen van het Rode Kruis haalden een Canadese soldaat op, die op de hoek van de straat was gesneuveld. Ik brandde mijn vingers aan de peuk.

Het huis aan de overkant stortte in en tegelijk schoten de vlammen heel hoog de lucht in.

In de top van een boom zat een merel te fluiten. Soms was er zo'n lawaai van ontploffingen, dat je hem nauwelijks kon horen. Maar hij ging onverstoorbaar door....

Canadezen richten zich rechtstreeks tot de Duitsers
's Zaterdags om 20.00 uur richt een Canadese radiowagen zich in de stad
tot de Duitsers met de woorden:

Een Jeep met een grote luidspreker

*‘Soldaten des 3
Bataljons. Sie sind
völlig eingeschlos-
sen. Die
Brücke hinter
Ihnen ist ge-
sprengt worden.
Sie empfangen
keine
Zufuhr, keine
Feldpost mehr. Sie
sind vom
Oberkommando
aufgegeben wor-*

*den. Die Truppen der Königlichen Canadesischen Armee sind 5 km von
Zuiderzee.*

*Wir haben die fünfte Kompanie völlig vernichtet und ein groszen
Teil der zweiten. Wir haben 175 Gefangenen die bei uns glücklich
sind. Kommt herüber die Hände hoch und ohne Waffen um
ihr Vaterland zurück zu sehen und mit ihrer Familie weiter leben
zu können.”*

&

Voor de Duitsers die nog in het pand Coehoornsingel 114 verscholen zit-
ten is dit het sein om te vertrekken. Maar de jonge fanatieke soldaten op
de Nieuwstad houden nog stand. Er wordt daar tot 's avonds nog ver-
woed gevochten.

&

In de bevrijde stadsdelen is 's avonds brood te koop. Als de bewoners
hiervoor op de Buitensingel in de rij staan zijn de Canadezen bezig met
het opblazen van de versperringen in de buurt van de Larebrug.

Novas 7 april 1945

Aan de Zutphense oostkant is alles rustig ook de begraafplaats is verla-
ten. Aan deze kant zijn maar weinig scherpshutters actief. In de Laar-
straat wordt contact gemaakt met de Glens. Dan komt het bevel om
Zutphen te verlaten en om naar een punt ten noorden van Eefde te gaan.
Eén groep blijft nog even om de Glens te helpen en vertrekt als laatste.

Glens 7 april 1945

Het derde regiment in de brigade de 'Highlanders Light Infantry' heeft

om 07.30 uur problemen in de Bronsbergen. Als deze een uur later opgelost zijn blijken ze 35 krijgsgevangenen te hebben gemaakt. Een verkenning leert dat het Zwarte Weggetje door bommen is versperd maar dat tanks ze kunnen opruimen.

Het kruispunt Zwarteweg-Emmerikseweg komt onder artillerievuur te liggen. Als even later blijkt dat het vuur op eigen troepen terecht komt wordt het onmiddellijk gestaakt. Het hoofdkwartier van de brigade leidt de operatie vanuit een boerderij in de Ooyerhoek.

Omstreeks 10.00 uur worden de aanvallers in vier groepen verdeeld. Eén gaat, gevolgd door twee, richting Spitaalstraat. De beide anderen in de richting van de IJssel halverwege tussen de Bronsbergen en Zutphen.

Een 6-tal Duitsers, die op weg blijken te zijn naar het pompstation van de Waterleiding, om die op te blazen, worden gevangengenomen. Tijdens de opmars blijken diverse oeververbindingen te zijn opgeblazen maar te voet kan men wel verder.

Tegen 13.00 uur zit een groep in de buurt van de Spitaalstraat en heeft daar veel last van scherpschutters. Er wordt om assistentie van eigen scherpschutters gevraagd maar die zijn elders bezig.

De beide groepen in de buurt van de rivier worden vanaf de overkant door de Duitse artillerie onder vuur genomen. De vierde groep is op weg naar de Watertoren.

De bekende foto van een Zutphense BS-er die zich als gids aandient bij een Canadese officier

In het begin van de avond wordt aan alle groepen meegedeeld dat zij moeten verhinderen dat de Duitsers zich over de rivier terugtrekken. Eén van de groepen ziet aan beide kanten van de IJssel boten liggen. Een 40-tal Duitse soldaten aan de kant van Zutphen wordt met mortieren onder vuur genomen.

Men blijft veel hinder ondervinden van scherpschutters. Omstreeks 22.30 uur wordt een achttienjarige jonge krijgsgevangen gemaakt die verklaart dat de meeste Duitse verdedigers zich in de afgelopen nacht al over de rivier hebben teruggetrokken [..].

Chauds 7 april 1945

Een compagnie krijgt de opdracht om verder door te stoten in de stad en positie in te nemen aan de oevers van een zijtak van de Berkel.

De aanval vindt overdag plaats en door het vuur van ‘snipers’, die zich op strategische punten goed verscholen hebben, vorderen ze maar heel moeizaam [..].

Omdat twee delen van de stad nog schoongeveegd dienen te worden krijgt een compagnie de opdracht om met de andere compagnieën door te stoten naar de IJssel.

Aan het begin van de nacht ontdekt men een toegang die niet verdedigd wordt. Na een schermutseling, die aan enkele soldaten het leven kost en waarbij er één gewond raakt, wordt de genoemde toegangsweg gevonden.

Zutphen brandt

Een oorlogscorrespondent vertelt daarover: “Majoor Ross vond een vrije ingang en ging met een peloton zelf dwars door het gat dat hij zojuist ontdekt had. De vijand wordt daardoor verrast, kan weinig weerstand bieden en moet zich terugtrekken”.

&

Nog konden de Canadezen niet doorstoten naar de binnenstad, want de Duitsers hielden straathoeken en kruispunten bezet.

&

In het ‘Duitse stuk’ van de stad woedde de ene brand na de andere. De Duitsers hadden brandplaatjes, natte plaatjes, die ontvlamden als ze droog werden. Men zegt dat ze die door de kapotte ramen en deuren de huizen ingooiden. Alleen zo is de merkwaardige reeks van branden in de binnenstad te verklaren.

&

Men riep naar elkaar het nieuws van de branden uit de kelders toe. In haast iedere kelder zaten wel enkele volwassen mannen. Die gingen door de lege huizen patrouilleren, uiteraard zonder bij de ramen te komen want de Duitsers lieten geen hond of kat in leven [..]. Iemand, die even over de vensterbank loerde, kreeg een schot in het voorhoofd.

&

2^e Verslag van de branden in de binnenstad in Zutphen

In de Turfstraat brandde een schoenenwinkel volkomen uit. Een flinke brand op deze plaats kan het hele stadscentrum verwoesten. Dat wilden de burens voorkomen. Er stond een waterpomp op een binnenplaatsje achter een huis aan de Korte Hofstraat, vlak bij de Markt.

In de kelder zaten vijftien mensen met een teil water en een carbidlichtje op de Bevrijding te wachten toen het gerucht van de brand doordrong. In korte tijd was er een levende ketting gevormd van wel veertig of vijftig mensen, ongeschoren en ongewassen individuen, die sinds een week niet meer behoorlijk hadden geslapen.

Brandende binnenstad

Maar zij werkten als paarden. Om beurten pompten ze. De levende ketting liep door de Naadzak en de Korte Beukerstraat, achter de huizen

langs en over de dakpan loze daken tot aan het brandende huis. Granaten floten zovend over.

Beneden in de portieken stonden Duitsers met de vinger aan de trekker. Van het dak gooide men de ene emmer water na de andere op het schroeiende muurwerk. Zo werd die zaterdagmiddag 7 april een groot stuk van de binnenstad gered [..].

Doodmoe en met pijnlijke ledematen kropen de blussers in de kelders terug. Toen kwam het bericht dat ook in de Korte Hofstraat een winkel brandde. De moed zonk de oververmoeide en uitgehongerde mannen in de schoenen. Zij zagen geen kans een tweede keer zo'n prestatie te leveren.

Toch vormden ze opnieuw een ketting van de pomp op het binnenplaatsje af over de daken en deze keer hadden ze meer geluk. De brand kon in de kiem worden gesmoord.

Ook elders in de stad speelden zich dergelijke taferelen af. Zo kwam het dat er die nacht toch nog mensen sliepen. Ze waren te moe om wakker te worden van ontploffende granaten.

Canadezen bij de Warnsveldsewegbrug

&

Tegen 20.00 uur klonk die zaterdagavond 7 april het geluid van een luidspreker over de stad. Verdere Duitse tegenstand was nu wel nutteloos. De

Duitsers werden opgeroepen zich over te geven. Even later ging de oorlog weer verder.

De wapens worden door de Zutphense BS uit hun geheime opslagplaats gehaald

&

Tanks konden de stad nog niet binnenkomen, vanwege de kapotte bruggen. Ik maakte enkele foto's van de Canadezen die dit lachend ondergingen. Zaterdag om 22.30 uur naar bed (in kelder nog steeds). Goed en rustig geslapen.

&

De bewoners van Zutphen, die al enige dagen zich niet hebben kunnen scheren en wassen en die bovendien al die tijd niet uit de kleren zijn geweest, beginnen oververmoeid te raken [..].

De BS en haar wapens

De mensen van de B.S. hadden weinig geluk met de wapens, die lang tevoren door een vliegtuig uit Engeland waren gedropt. Een deel van die wapens was opgeslagen in een huis aan de Deventerweg.

Maar die bergplaats werd verraden aan de Sicherheitsdienst, zodat die huiszoeking kwam doen. Het plan van die Duitse huiszoeking werd op zijn beurt verraden aan de BS, zodat men de wapens tijdig kon weghalen.

Men sloeg ze nu veilig op in de Drogenapstoren, bovenop het brede oude muurwerk, hoog in de toren, daar waar de muur eindigt en de torenspits begint.

Bij de nadering van de Canadezen besloten de Duitsers met een stevige ontploffing de houten zolders en de trappen in de Drogenapstoren te vernielen, opdat de Canadezen de toren niet als uitkijkpost zouden gebruiken. Zo lagen de gedropte wapens ongeschonden boven in de toren, maar niemand kon erbij toen men ze wilde halen [..].

De laatste nacht van 7 april naar 8 april 1945

Ook die nacht werden stad en omgeving verlicht door geschutvuur en branden. De bakkerij van de Samenwerking aan de Lieve Vrouwenstraat brandde met een geweldige rookontwikkeling. De mensen in de buurt werden door de rook de kelders uitgedreven.

In wanhoop gingen ze de straat op. Daar werden ze begroet door vijf soldaten met zwarte gezichten [..]. Deze Canadezen waren tot hier doorgedrongen. Een van de vijf had een bontmantel aan. Die gaf hij aan een vrouw, die er wat verkleumd bijstond.

De mensen wilden met de soldaten een rondedans maken van vreugde. Maar die hadden het te druk. De anderen ook, want iedereen moest helpen de brand in de Samenwerking onder de knie te krijgen.

Met emmers vormden de buurtbewoners een ketting van de Tengnagelshoek af. Zo kon men de aangrenzende woningen nathouden. De kleine meelvoorraad in de bakkerij lieten ze van het platte dak glijden, want nooit zijn we zo zuinig geweest op ons voedsel als toen. De zakken werden opgestapeld. Iemand had een witte rug. Die had een zak meege-
nomen naar huis.

Meerijden op een Bren Carrier

Een Canadese gevechtswagen reed op rups-
wielen [Bren Carrier] de Lieve Vrouwen-
straat in en stopte. De jongen, die de vorige dag met levensgevaar melk had gehaald voor de baby, mocht op de gevechtswagen klimmen .

De bekende Bren Carrier

Hij noteerde later:

„Die soldaat praatte Frans in plaats van Engels. Hij was een Frans-Canadees. Hij zette me de koptelefoon op. Ik hoorde nieuwsberichten van de BBC, de Engelse omroep. Daar mochten we van de Duitsers niet naar luisteren.

“Bij de berichten zeiden ze, dat er felle straatgevechten waren in Zutphen. Dat was erg opwindend, want ik zat midden in de straatgevechten. Mijn vader zei: dat zijn sinds jaren de eerste nieuwsberichten die kloppen”

&

In de rest van de binnenstad gingen de nacht van zaterdag 7 april op zondag 8 april de gevechten door. Straat na straat werden de Duitsers teruggedreven in de richting van de Wijnhuistoren.

&

De in de kelder zittende bevolking hoort geweervuur soms dichtbij en dan weer wat verder weg. Om 07.00 uur zondag 8 april is de artillerie weer actief. Van deze beschieting heeft vooral de Marsweg veel te lijden.

Het Marswegkwartier rond de Bevrijding

De Marsweg

Evenals bij de andere wijken zijn aan de Bevrijding ook voor de bewoners van de Marsweg vele angstige uren voorafgegaan. Omdat de vijand aanvankelijk uit het westen wordt verwacht zijn aan de rivierkant achter de huizen loopgraven aangelegd.

Niet alle huizen beschikken over een goede kelder. Daarom hebben sommige bewoners in de tuin een schuilplaats gemaakt en ingericht. Anderen ontdekken dat er onder de stenen keukenvloer een ruimte zit die enige bescherming kan bieden.

Kort voor de Bevrijding doet het gerucht de ronde dat de Wehrmacht-bakkerij aan de Contrescarp [bij de Noorderhaven] door de Duitsers is verlaten. Veel bewoners gaan er snel heen en weten zo brood en meel te bemachtigen dat de komende dagen meer dan goed van pas zal komen.

Enkelen hebben het geluk mensen te kennen die bij een vleeswarenfabriek werken hebben. Dat komt goed van pas wat de Duitse kuch is zacht uitgedrukt niet zo'n smakelijke broodsoort.

De Voormars

Zoals gezegd beschikt niet iedereen over een eigen schuilplaats. Na een angstige nacht vragen en krijgen een aantal bewoners van de Voormars toestemming om de grote schuilkelder van de gasfabriek te gebruiken.

Alle leeftijdsgroepen zijn er vertegenwoordigd en omdat de groep vrij groot is nemen enkele mensen de leiding op zich.

Zij zorgen ervoor dat er voor de kinderen een slaapplek komt en dat door middel van een roulatiesysteem de beide deuren steeds bewaakt worden. In het begin is er nog elektrisch licht maar als dat uitvalt is men aangewezen op kaarsen.

Op een nacht wordt er hard op de deur gebonsd. Het blijkt een schippersgezin te zijn dat met hun schip in de haven van de gasfabriek ligt. Door het aanhoudend artillerievuur voelen zij zich daar niet meer veilig. Zij brengen een stormlantaarn met reserveolie mee een welkome aanvulling.

Naast het meegenomen brood wordt er één keer een geslaagde poging gedaan om in een huis in de buurt iets warm klaar te maken.

Enige tijd later wordt er weer op de deur gebonsd. Nu zijn het de Canadezen die de hele schuilkelder nauwkeurig doorzoeken en de bewoners aanraden nog binnen te blijven omdat het buiten nog niet veilig is.

Wel beloven ze voor thee en wittebrood te zorgen wat enige tijd later inderdaad gebracht wordt [..].

Na de Bevrijding is het ook hier feest. In de grote loods van Bozewinkel wordt gedanst en gezongen.

Wat betreft de problemen met de schuilgelegenheden is het op de Achtermars niet beter dan op de Voormars. Ook hier zoeken de mensen dekking in vaak primitieve onderkomens.

Men heeft veel te lijden van het aanhoudende artillerievuur dat ook een mensenleven eist. Gelukkig hebben veel mensen ook hier kunnen profiteren van het vertrek van de Wehrmacht**sbakkerij** en hebben zo in ieder geval brood en meel in huis.

Daarnaast zien sommige mensen kans wat warmes klaar te maken op een klein soort kacheltje een z.g. duveltje.

Duveltje

De huizenblokken van het Marswegkwartier. Met daarachter de gasfabriek en de brug en daarachter de lage schuren van Spieker en Elferink, gelegen aan het begin van het jaren daarna (1930) gegraven Twentekanaal.

Voordat de Duitsers de gebouwen van Spieker en Elferink opblazen

waarschuwen ze de in de haven aanwezige schippers en helpen hen hun boten weg te varen naar de gasfabriek haven [..]. Daarna worden de gebouwen en de brug bij de gasfabriek opgeblazen.

Doordat de brug eruit is moeten de Bevrijders over de dijk langs de haven van Spieker en Elferink komen. Daarbij raakt een Bren Carrier vast in het losse zand en moet er door een collega uit getrokken worden. Ook hier wordt al vrij spoedig wit brood uitgedeeld.

Zolang de Hoven niet is bevrijd is het in het hele Marswegkwartier oppassen geblazen want de Duitsers schieten ook hier regelmatig over de IJssel heen [..].

's Nachts steken ze ook wel eens de IJssel over. Daarbij wordt in de nacht van 11 op 12 april een bewoner van de witte huizen van zijn bed gelicht en meegenomen [..]. Gelukkig komt hij later ongedeerd terug.

&

In drie gezinnen in Zutphen is er sprake van een extra blijde gebeurtenis. Daar worden twee meisjes en één jongen geboren.

Zondag 8 april 1945

In de nacht van zaterdag op zondag 8 april omstreeks half vier ruiken de mensen in de kelders aan de Groenmarkt een brandlucht. Het Hotel de Hollandsche Tuin en het politiebureau staan in de brand.

Op het 's Gravenhof de Waliënkazerne met daarin de Fordgarage na de zware explosies vanwege de opgeslagen munitie

Alle mensen die in de kelders zitten kunnen wegkomen. Uit het politiebureau kunnen bijna alleen maar de wapens gered worden.

&

Kort daarop gaat de Fordgarage aan het 's Gravenhof de lucht in. Daar is ook munitie opgeslagen en er

wordt beweerd dat er ook een noodlazaret in gevestigd is geweest. Het 'Sprengkommando' doet zijn werk goed van de voormalige

Waliënkazerne blijft geen steen op de ander staan.

&

Het telegraafkantoor krijgt ook een beurt. Gelukkig blijft het voornaamste deel intact

&

Van de er tegenovergelegen Sint Walburgkerk wordt het traptorentje opgeblazen. Deze explosie neemt een raam en een deel van het gewelf mee.

De gebouwen in de omgeving lopen door al die ontploffingen zware schade op.

&

Diezelfde avond ligt het bezette deel van de stad weer onder artillerievuur.

&

Omstreeks zondagmorgen 09.00 uur staan er Canadezen tanks bij de gehavende Deventerwegbrug ter beveiliging van het gezuiverde stadsdeel.

De genie is bezig om een overtocht weer mogelijk te maken. Aan het begin van de dag is het karwei geklaard.

De Deventerwegbrug is weer begaanbaar voor de Canadezen

&

Burgers komen de Canadezen vertellen dat de Duitsers weg zijn. De Bevrijders trekken met vrachtauto's, tanks en ander materiaal de stad in.

heeft teruggetrokken. Op straat lopen overal mensen. Er wordt niet meer gevochten. Om ongeveer 12.00 uur komen de Queens Own Rifles opdagen.

Om 14.00 uur komt het bevel om te vertrekken in de richting Bathmen. Anderhalf uur later is iedereen in de Ooyerhoek klaar voor vertrek.

In de periode tussen 3 en 6 april raakten 19 Glens gewond en zijn er 11 gesneuveld.

Chauds 8 april 1945

Om 04.00 uur hoort de commandant over de radio op zijn post het woord 'Charlie'. Voor hem een teken dat de majoor en zijn manschappen hun doel hebben bereikt. Om 05.00 uur krijgen de andere compagnieën van de Chauds de controle over de rest van de stad.

In een herdenkingsboek van de Chauds staan twee wapenfeiten vermeld door soldaten in Zutphen.

1. Luitenant G. Jean. Krijgt opdracht om een brug te leggen over een gracht [Berkel?]. Hij ontdekt dat de toegang zwaar wordt verdedigd. Hij improviseert een commando en stelt zich aan het hoofd van drie mannen.

Een helse aanval met karabijnen volgt en de vijand trekt zich terug. De kleine brug die onder hevig mortiervuur wordt gebouwd stelt een belangrijk deel van de brigade in staat verder te trekken. De luitenant krijgt voor deze verdienste het Military Cross.

2. Voor de aanval via het niet verdedigde pad in de nacht van 7 op 8 april krijgt majoor Ross het 'Distinguished Service Order'.

In de twee dagen dat de strijd duurt verliezen de Chauds 56 mannen. Van hen vinden er 17 de dood, de rest raakt gewond.

Onze Bevrijders worden met veel dankbaarheid en geestdrift onthaalt door de Zutphenaren

&

Zutphenaren tonen op een duidelijke, luide wijze haar erkenning naar de Canadese Bevrijders. Elke keer als de Canadezen zich laten zien worden ze begroet door een donderend applaus en vreugdekreten. De Markt wordt geheel gevuld met een geestdriftige menigte.

&

Op het moment dat de strijd nog maar nauwelijks is gestreden brengt [Prins Bernhard](#), in een

door hem zelf bestuurde Jeep, een bezoek aan de stad.

Prins Bernhard in Zutphen

&

Tijdens een plechtigheid op het [Stadhuis](#) overhandigt de [burgemeester C. C. de Jonge](#) de Zutphense vlag aan de Canadezen. Tijdens een oorlog duren dergelijke plechtigheden maar kort. De volgende dag vertrekt het Canadese regiment op één compagnie na voor een volgend karwei.

&

Een ander deel gaat naar een plek drie kilometer ten zuiden van Zutphen waar zij positie in nemen in de [Bronbergen](#) om de vijand in de waan te brengen dat de oversteek [[Operation Cannonshot](#)] daar plaats zal vinden. In werkelijkheid zal deze ten noorden van de stad [bij Gorssel](#) plaatsvinden [..].

Uitgeput en 'nase voll' van de oorlog gaven de Duitsers zich aan het eind van de oorlog graag over

Sommige Duitse soldaten geven zich over aan Zutphense burgers. De [binnenstad](#) was vrij. Er bleken echter verschillende Duitse soldaten te zijn geweest die in een of andere kelder verschenen gevuld met burgers, hun geweer hadden afgegeven aan de heer des huizes, met het verzoek of zij mochten

blijven wachten tot de Canadezen zouden verschijnen [..]. Zo kon het gebeuren dat in hun kelder schuilende Zutphenaren, wildvreemde Duitse soldaten tegenover zich kregen die zich bij hen wilde overgeven.

&

De Zutphense hond en een jonge Duitse soldaat

Een 16-jarige jongen in de binnenstad miste kort voor de Bevrijding zijn hond. Hij ging ongerust op zoek [er werden nogal eens honden en katten geslacht [..] en vond het dier terug bij een Duitse soldaat, die ongeveer even oud was als hij. De Duitser deelde een stuk worst met de hond.

Hij vertelde dat hij thuis net zo'n hond had. De Zutphense jongen, de Duitser en de hond raakten min of meer bevriend; hoewel de Zutphense vader die omgang niet graag zag. Je sprak in die tijd niet met Duitsers.

Maar de Duitse jongen vertelde over zijn broer die in Afrika was gesneuveld en over zijn vader, die als soldaat naar Rusland was vertrokken en van wie men in geen maanden meer iets had gehoord. En al met al vond de Zutphense jongen hem helemaal geen ongeschikte knul [..].

Bij de Bevrijding was de hond weer weg en de jongen ging hem zoeken. Het dier bleek op de Markt te lopen. Het liep in grote kringen om het lichaam van zijn gesneuvelde Duitse vriend [..].

Hij weigerde en vocht verder

Een Zutphenaar probeerde enkele dagen voor de Bevrijding een Duitser te bepraten om maar in zijn kelder te komen tot alles achter de rug was. De Duitser weigerde [..].

Zijn huis en zijn bedrijf in Duitsland waren verwoest en hij was de enige overlevende van zijn gezin, zei hij. Hij wilde doorgaan. En met een merkwaardig gebrek aan logica gaf hij de schuld van zijn ellende aan de Geallieerden [..] [die toch echt de oorlog niet waren begonnen].

[Na de oorlog bleek dat de meeste Duitse soldaten niet doorvochten voor Hitler, maar omdat ze hun kameraden niet in de steek wilde laten..]

De eerste dag na de Bevrijding

Juichende mensen stoven de kelders uit om de Bevrijders te begroeten.

Je wilde niet zien dat het silhouet van de stad volkomen was veranderd omdat veel daken weg waren en tal van gevels waren ingestort.

Moe, vuil en verformfaaid, maar gelukkig, kwamen de mensen tevoorschijn. Er waren er bij die je in geen jaren had gezien; onderduikers en joodse stadgenoten.

Canadese Bren Carrier op de Houtmarkt

Zij zijn blij weer op straat te kunnen komen na zo'n twee en een half jaar binnen te hebben gezeten [...]. Pas later werd bekend hoe weinig van de joodse Zutphenaren het er levend hebben afgebracht [...].

Zo scharrelde je over het puin en iedereen viel iedereen om de hals.

De illegaliteit werd plotseling legaal. Er waren geen onderduikers meer om te helpen.

Het was in de volgende weken wel eens moeilijk uren in de rij te staan voor een bewijsje, dat je tevoren in vijf minuten zelf vals zou hebben gemaakt [...].

&

Mijn Bevrijding

Om 08.00 uur opgestaan. Nog even intens Brits artillerievuur [...]. De hele stad was nu bevrijd. Tanks en allerlei ander materieel reden door de straten voorzien van oranje vlaggetjes. Sommige tanks gooiden sigaretten uit. De hele stad vlagt, ook wij. Iedereen draagt oranje.

In de vroege ochtend ging een meisje uit de binnenstad naar de Laarstraat. Op het Hagepoortplein zag ze honderden mensen

De zwaar beschadigde Walburgiskerk

Het oude telefoon/telegraafkantoor in de Oude Wand

en BS-ers staan die ongeveer 50 Duitse soldaten met de handen boven het hoofd als krijgsgevangenen naar het telefoonkantoor in het Oude Wand brachten. De binnenplaats van dat kantoor lag vol munitie, rubberboten, laarzen, kapotte geweren en ander schiettuig.

Prins Bernhard

Later noteerde ze: De Laarstraat was helemaal leeg. Er kwamen vier Jeeps aanrijden. In de eerste zat een soldaat met een bril en een witte sjaal. Ik herkende Prins Bernhard. Ik stond alleen in de straat.

De kaalgeknipte 'moffenmeiden'

Alleen juichen is gek. Maar je kunt de Prins na zoveel jaar oorlog niet zwijgend langs laten rijden. Zo stond ik daar op m'n eentje te juichen. Ik kende de Prins van foto's, die mijn moeder had bewaard”.

Ondertussen werden ook de meelopers [NSB-ers, etc.] gearresteerd.

Op het Hagepoortplein was men begonnen meisjes kaal te knippen, die veel omgang met de Duitsers hadden gehad [Moffenmeiden].

Hun hoofden werden met oranje menie ingesmeerd. Ze worden tentoongesteld op de trappen achter een hek voor de zilversmederij aan het Hagepoortplein.

Op verzoek van Prins Bernhard werd die vertoning meteen stopgezet [...]. Gelukkig maar, want hier werden mensen gestraft met een straf, die niet in het Wetboek staat, zonder dat een onafhankelijke rechter een vonnis had uitgesproken en zonder dat ze zich konden verdedigen. Dat was nu net een van de dingen waartegen we vijf jaar hadden gevochten [...].

De Prins maakte op de dag van de Bevrijding omstreeks 12.00 uur in een Jeep een rit door de stad. Luid toegejuicht door de Zutphenaren die hem herkenden.

In de Engelse 'Daily Express' van 10 april 1945 staat een foto met de Prins en een vrouw met haar zoontje op de arm in de Prins Bernhardlaan. Hij komt ook over de Markt.

Prins Bernhard in Zutphen

&

In de bakkerij van de Zutphense broodfabriek aan de Noorderhaven werd een hoeveelheid Duitse kuch gevonden, zuur brood, dat de Duitse soldaten aten. Dat werd nu zonder bon verkocht. En dat was dan onze feestmaaltijd.

&

De mensen begonnen met stoelzittingen, tafelkleden, oude jassen en kastdeuren hun ramen dicht te spijkeren, want glas was natuurlijk niet te krijgen.

&

De stad zelf ziet er aller treurigst uit. Vele huizen in puin en uitgebrand door vlammenwerpers, omdat er nog Moffen in zaten die weigerden zich over te geven [...]. Er woeden nog verschillende branden.

&

Hotel de Hollandsche Tuin is verwoest. De Walburgis kerktoren is gedeeltelijk verwoest, een zijmuren van de kerk aan de torenzijde weggeschoten. Orgel heeft niet veel geleden. Stukken muur van de kerk lagen in de hal van het Gemeentehuis, waarvan de voorgevel gedeeltelijk was verwoest.

&

's Middags tien broden in de voormalige Wehrmachtsbakkerij gehaald. Er waren daar nog ongeveer 2.000 broden ons als erfenis nagelaten.

Duitse scherpschutter z.g. 'sniper' die veel Canadezen in Zutphen wisten te doden of te verwonden

&

Die middag kwamen Canadese bulldozers op het midden van de straten een pad banen. Dat waren de eerste bulldozers die we in ons leven zagen.

&

Om 17.00 uur grote brand in de stad. Het bleek het Wijnhuis te zijn er zaten nog Moffen in de Wijnhuistoren, scherpschutters. [Kwamen 's nachts over de IJssel om ook burgers neer te schieten]. Vlammenwerper erop, 5 Moffen verkoold. Wijnhuismuseum brandde geheel uit.

&

Ook werd de Drogenapstoren beschoten vanwege het Moffengespuis. Foto's genomen. Om 23.00 uur naar bed in de kelder. Rustig geslapen.

&

Maanden na de oorlog leefden sommigen in Zutphen nog in de kelder. Met

Rotterdam en Arnhem behoorde Zutphen tot de zwaarst getroffen steden van Nederland [..].

Maandag 9 april 1945

Vandaag is een juffrouw, die op de Groenmarkt liep, door een arm en een been geschoten. Het schot komt uit een woning. Diezelfde middag is vanuit een huis aan het Oude Wand nog door Duitsers geschoten.

&

Ook in de puinhopen aan de Spiegelstraat en de Waterstraat zitten nog snipers verborgen. Van de burgers die daar gewond zijn geraakt is er één overleden.

&

Opgestaan, water gehaald bij het ziekenhuis. Naar het stadhuis voor overlijdensakten en geboorteaangiften.

&

Daar werd een conferentie gehouden tussen de Canadese commandant, de commandant van de N.B.S., de Districtscommandant, de locoburgemeester, de Gemeentesecretaris, de Voedselcommissaris en div. andere autoriteiten als de directeur Electr. en Gas- en Waterleiding.

Er was in de chaos niet veel te werken. Het was meest handen drukken en vertellen van wederwaardigheden.

NSB-burgemeester Teseveld werd omringd door schreeuwende en juichende burgers, samen met de jodenhuizenopkoper Tesink, door de BS opgepakt

Vrouwelijke Duitse snipers?

Volgens 'The Canadian Press News' zijn er ook vrouwelijke Duitse scherpschutters actief [..]. Een majoor spreekt van vijf [!]. Hij vindt een 17-jarig meisje in de keuken van zijn hoofdkwartier met een pistool in haar zak. Zij wil de Canadese commandant spreken maar wordt op tijd ontwapend [..].

Direct na de Bevrijding begonnen de NBS-ers, met de oranje band om de arm en het geweer aan de schouder, met het uit hun huizen halen van de NSB-ers.

Met de handen omhoog werden ze in 1ste instantie gebracht naar de kelder van de aardappelhandel de Jong of naar een kelder aan het Oude Wand. Velen werden daarna opgesloten in de Jeugdgevangenis.

De dagen daarna werden ze aan het werk gezet met o.a. het leeghalen van de 'Moffenhuizen' [door Duitsers geconfisqueerde huizen] en het puinruimen.

Verder vechten

De strijd ging door. Niet alleen moesten we nu vechten voor onze toekomst, voor waterdichte woningen en tegen onze armoede, maar

bovendien ging de oorlog verder. Ook in Zutphen en omgeving. Het was die eerste dag en ook de komende week nog allesbehalve rustig.

Tesebeld wordt nu zelf tot graven gedwongen, onder algehele hilariteit door hen die staan toe te kijken

&

Uit De Hoven mikten Duitse scherpshutters op de straten, die naar de IJssel leiden. In de stad waren op verschillende punten Duitse schutters verborgen. In de Wijnhuistoren zaten volgens ooggetuigen vier van die snipers.

&

Een Boobytrap

Ongeveer een uur na de aftocht van de Duitsers kwamen de Canadezen aan op dit punt. Omwonenden waarschuwden hen voor de Duitse schutters. De Canadezen stuurden drie mannen vooruit. Zij klimmen de trappen van de Wijnhuistoren op. Voorzichtig openden ze de deur en meteen klonk er een explosie. Er bleek een boobytrap bevestigd aan de deur.

Daarna werd de Wijnhuistoren beschoten van een dak in de Korte Hofstraat af en van een dak in de Lange Hofstraat. Toen dat geen succes had

kwamen de Canadezen met een vlammenwerper. Daarmee werd het in de Wijnhuistoren gevestigde museum in brand gespoten.

De toren zelf bleef gespaard omdat die in 1920 brandvrij is herbouwd. De vijf snipers kwamen in de vlammen om. Ook op andere plaatsen in de stad bleken dergelijke sluipschutters verborgen te zijn.

Ook de BS-ers waren op hun hoede

“Het is de laatste dagen voorgekomen dat asociale elementen zich schuldig maakten aan plundering. Dit misbruik maken van de oorlogsellende kan niet geduld worden. Tegen de misdadigers zullen de strengste maatregelen genomen worden. Iedereen die onregelmatigheden ontdekt en aanwijzingen kan geven omtrent de misdadigers wordt verzocht dit zo spoedig mogelijk te melden op het politiebureau dat gevestigd is op het Oude Wand”.

&

De andere waarschuwing kwam van de commandant van de BS, afdeling Zutphen. Hij betuigt zijn tevredenheid met de houding van de bevolking gedurende de eerste dagen na de Bevrijding en vertrouwt erop dat dit in de toekomst zo zal blijven. Verder deelt hij mee dat alle BS-ers zich op 11 april om 8.00 uur moeten melden in het gebouw aan het Oude Wand.

&

Tot slot zegt hij dat het hem bekend is dat personen nog goederen van de voormalige O.T. in hun bezit hebben. Hij stelt diegenen in de gelegenheid

De Canadezen maakten korte metten met deze mannen, maar het duurde van zondag tot dinsdag de 10^e april voor men ze allemaal had uitgeschakeld [..].

&

BS-ers hielden de wacht op plaatsen waar de nieuwsgierigheid van het publiek getemperd diende te worden.

Plunderingen

Op 10 april 1945 kwam er een waarschuwing van de commissaris van politie Bokma:

Het museum in de Wijnhuistoren

om: bijlen, schoppen, mokers, prikkeldraad, spijkers, hamers en dergelijke voor 14 april 1945 te bezorgen bij de Marechausseekazerne aan de Warnsveldseweg. Zij die na deze datum nog goederen in hun bezit hebben zullen streng worden gestraft.

&

In de Rooms Katholieke kerk werd een plechtige Requiemmis gehouden voor de slachtoffers onder de bevolking.

&

De Canadezen hadden onder meer tussen Gorssel en Almen, bij de Gorselse Hei en de Zesprong, een enorme hoeveelheid oorlogsmateriaal aangevoerd. Daarna begon voor Gorssel de oorlog eigenlijk pas goed.

Na de Bevrijding van Zutphen waren de Canadezen al weer druk doende met de volgen operatie: 'Operation Cannonshot'.

11 april 1945

Landmijnen en handgranaten

Op 11 april omstreeks 11.30 uur trapt een loslopend paard op het terrein van Spieker en Elferink op een landmijn. Hij wordt daarbij zodanig gewond dat hij moet worden afgemaakt.

Gevonden handgranaten

In de hele stad liggen nog landmijnen en onontpofte munitie en granaten. Zo liggen er aan de Deventerweg bij een hek tien landmijnen en achter de Watertoren een partij handgranaten.

&

De Vrije Pers, de 1ste krant na de Bevrijding, meldt:

In de editie van 11 april wordt de benoeming van Jhr. Mr. C.C. de Jonge tot waarnemend burgemeester bekend gemaakt. Deze wijst de bevolking erop dat men

ervoor moet zorgen dat het trottoir en de straatgedeelten voor hun huis vrij moet zijn van glas.

In dezelfde editie wordt verteld dat er in Zutphen mensen zijn die na Het Bombardement op 14 oktober 1944 een woning hebben toegewezen gekregen van ondergedoken spoormensen.

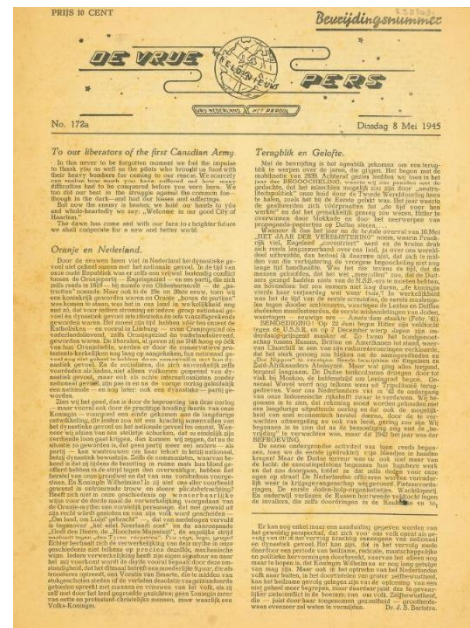
Nu deze terug komen komt het voor dat de tijdelijke bewoners gewoon op straat worden gezet. Er wordt met nadruk op gewezen dat dit verboden is [..].

In voorkomende gevallen moet eerst overleg gepleegd worden met de tijdelijke bewoners en eventueel met het bureau huisvesting Leeuweriklaan 12.

Tevens wordt de bevolking opgeroepen om vrijwillig woonruimte beschikbaar te stellen voor daklozen. Mocht hieraan geen gehoor worden gegeven dan zal bureau huisvesting zich genoodzaakt zien minder prettige maatregelen te nemen [..].

Ook wordt melding gemaakt van grote bedrijvigheid bij de Deventerwegbrug. Daar zijn op 11 april drie grote Canadese legerauto's met levensmiddelen voor de burgerbevolking aangekomen.

Dit eerste transport wordt gelost door burgers die op verzoek van de N.B.S. daarbij helpen. Enige mensen meenden echter dat zij niet hoefden

De Vrije Pers, de 1ste krant na de Bevrijding in Zutphen

te helpen. De krant dringt eropaan om zonder aanzien des persoon medewerking te verlenen als daarom wordt gevraagd [..].

12 april 1945 Weest voorzichtig!

In verband met de krijgsverrichtingen deelt de waarnemend- burgemeester op 12 april mee dat alle verkeer op de grote wegen vermeden dient te worden. Daarom mag a) niemand zich meer dan 6 kilometer van zijn huis begeven b) mag het Twentekanaal niet overschreden worden c) mag niemand onnodig binnen de Zutphense grachten komen en d) is het zich in de openlucht bevinden van 21.30 tot 7.30 uur verboden.

Er wordt nog steeds geschoten...

Een journalist van de Gelderlander uit Nijmegen wordt op 12 april omstreeks 17.00 uur dodelijk getroffen door een kogel die vanaf de overkant van de IJssel wordt afgevuurd.

[Deze afstand was ca. 250 meter. Een geoefende [Duitse] scherpschutter

Een Canadees kanon

kon tot 600 meter iemand doden. In 2024 schoot een Oekraïense scherpschutter een Russische soldaat dood op 3.8 kilometer! [Een record.](#)]

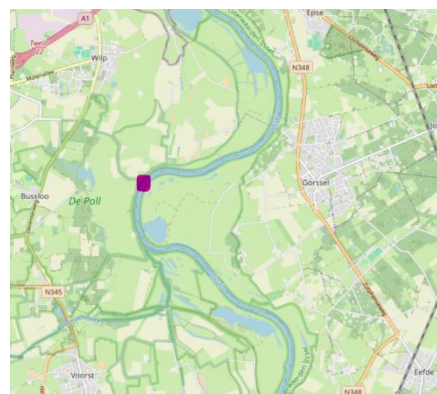
Hij bevond zich op dat ogenblik in een legerauto in de Marspoortstraat. Zolang De Hoven niet is bevrijd moet men op zijn hoede zijn op plaatsen die vanaf de overkant te zien zijn. Bovendien

komen Duitse patrouilles 's nachts nog steeds de rivier over [..].

Operation Cannonshot

De Canadezen vroegen de bevolking de kelders in te gaan. Even later begonnen zij uit al hun kanonnen tegelijk naar de overkant van de IJssel te schieten. Het was een oorverdovend kabaal.

Zij legden een spervuur op de westelijke IJseloever tegenover de Houtwal bij het dorp Gorssel. Onder bescherming van rookgordijn en artillerie trokken ze daarna de IJssel over.

De Canadezen staken hier de IJssel over

De Gorsselse jeugd heeft in dat najaar achtergebleven rookgranaten gebruikt bij het appels gappen.

De Canadezen maakten bij hun overtocht gebruik van steigers, die de Duitsers bij Gorssel hadden gebouwd. De Duitse artillerie schoot fel terug. Daardoor werden in Gorssel heel wat huizen verwoest. Maar niet lang daarna zweeg het Duitse vuur.

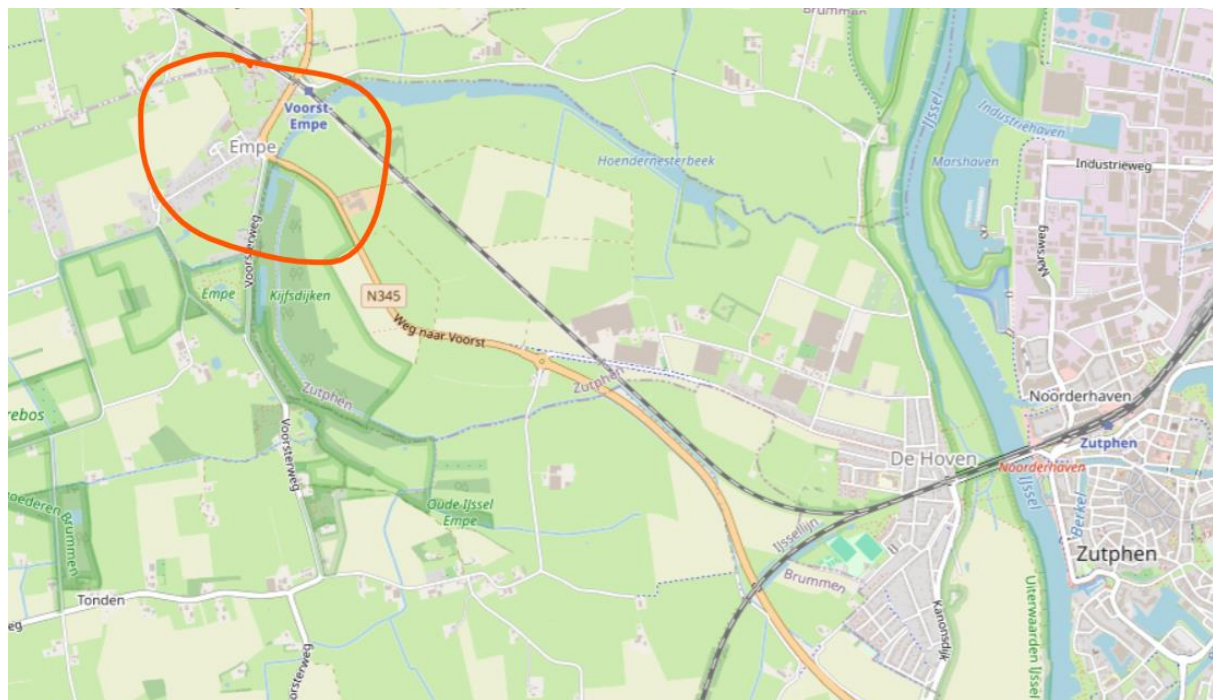
Er werd een pontonbrug over de IJssel gelegd en de Canadezen kolkte daarna de Veluwe op.

13 april 1945

Van het bevrijde Steenderen uit kon men via [de geheime telefoonlijn van de P.G.E.M.](#) telefoneren met iemand in het nog bezette Brummen. Zo hoorde men dat daar op de [Engelenburg in Brummen](#) acht mensen waren vermoord door Nederlandse SS-ers [..]

De Bevrijding van De Hoven

Op 12 april 1945 stak het Eerste Canadese Legerkorps met stormboten in de buurt van Gorssel de IJssel over onder de codenaam Operation Canonshot. Na de overtocht over de IJssel werd er eerst gezorgd dat het bruggenhoofd vast in hun handen kwam.

Bij de rode cirkel in Empe zaten bij de steenfabriek de Canadezen.
Ten noorden van de spoorlijn zaten de Duitsers

De Hovenaren hadden gemerkt dat Zutphen was bevrijd. Zij konden het zien aan het zenuwachtige gedoe van de Duitsers. Zij konden het horen omdat de kanonnen niet meer daverden. Maar voor hen ging de oorlog verder [..].

Velen dachten dat de Geallieerden onder hevig artillerievuur de IJssel zouden oversteken [bij De Hoven]. Zij trokken veiligheidshalve weg naar vrienden en familieleden in de omgeving. De mensen die achtergebleven waren, waren aangewezen op Voorst als ze brood wilden halen of medische hulp moesten hebben.

De Duitsers haalden het luchtafweergeschut weg, dat lang bij de overweg had staan blaffen. Maar zij lieten een flinke bezetting achter, die zich nestelde achter de spoorlijnen om de verkeerswegen onder vuur te houden.

In een van de huizen aan de weg naar Voorst was een Rode Kruispost ingericht. Eerst kon men de gewonden nog per bakfiets naar Voorst brengen. Toen dat te gevaarlijk werd legde men een laken op het dak, waarop een rood kruis was gemaakt. In de kelder legde men alle beschikbare matrassen. Zo ontstond een noodhospitaaltje voor zeven personen.

De bedden waren net opgemaakt toen buiten hulpgeroep klonk. Er was een voltreffer gekomen op een kelder aan de overkant van de weg. Men slaagde erin onder het vuur van de Duitsers achter de spoorlijn zeventien doden en gewonden uit de kelder te halen [..]. De mensen waren er zo erg aan toe, dat onmiddellijk een dokter moest komen.

Een jongeman sloop door sloten en langs heggen naar de steenfabriek [in de bocht bij Empe]. Daar waren de Canadezen al. Na wat overleg bleken zij bereid enkele gewonden te halen.

De Duitsers schoten als razenden toen twee Canadese Rode Kruiswagens De Hoven binnenreden, in het gedeelte dat zij nog bezet hielden.

Negen gewonden

werden in de ziekenauto's geladen. Men moest ze door het raam naar buiten halen omdat de Duitsers de voordeur onder vuur hielden.

Een Canadese Rode Kruis auto

Daarmee reden de Canadezen weg. Later hebben ze ook de andere gewonden opgehaald.

Op enkele tientallen meters afstand lag een Duitser achter een boom te schieten. Sommige Duitsers waren bar slechte verliezers [..].

Een Duitse soldaat trok een burgerpak aan en verdween [..].

Een Canadese tank haalde zeven Duitsers uit de kazemat, die nu nog in De Hoven tussen de weg naar Arnhem en de IJssel staat.

Hovense schonen verwelkomden de Canadezen

Het waren uiteindelijk twee compagnieën van de Seaforths Highlanders die De Hoven hebben bevrijd.

Ze kregen de opdracht vanuit het bruggenhoofd zuidwaarts via de ruïne Nijenbeek in de richting van De Hoven te trekken.

Daar in de buurt van de steenfabriek bij Empe, stootte men op tegenstand. Daar hadden zo'n 24 Duitsers zich verschanst.

In verband met de aanvoer van materiaal naar het front in het Westen was het van het grootste belang dat er tussen De Hoven en Zutphen een brugverbinding tot stand werd gebracht.

Daarom moest De Hoven zo spoedig mogelijk ingenomen worden. De genie was inmiddels gewaarschuwd en moest na de inname direct aan het werk.

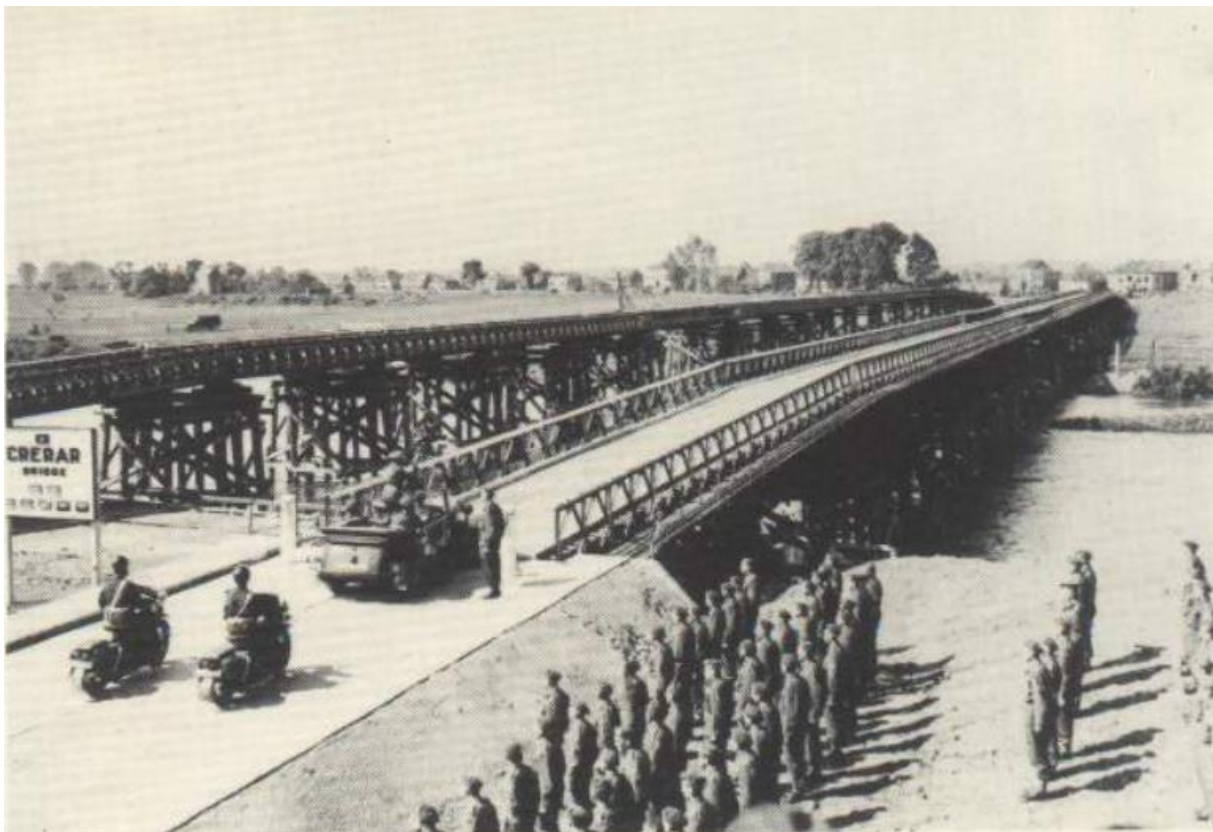
De '[Seaforths Highlanders of Canada](#)' gingen op 14 april voor zonsopgang op weg om bij het aanbreken van de dag aan te kunnen vallen. Zij ondervonden zeer zware tegenstand en moesten alle zeilen bijzetten om hun doel, de bevrijding van De Hoven, te bereiken. Dat lukte diezelfde dag nog.

Zaterdagmiddag 14 april waren de Duitse soldaten uit De Hoven verdwenen. Die middag om 17.00 uur wapperde de vlag op het Zutphense gemeentehuis. De Gemeente Zutphen was bevrijd.

15 april 1945

Op zondag 15 april nam de Duitse artillerie vanaf de Veluwe [...] Zutphen nog eens onder vuur. Er werden toen enkele tientallen mensen gewond. Ook in de omgeving zijn in deze week veel slachtoffers gevallen omdat de Duitsers telkens nog weer het vuur openden op het bevrijde gebied.

Dezelfde zondag begonnen de Canadezen een noodbrug te leggen over de IJssel bij Zutphen, tussen de Brugstraat en de tegenwoordige IJsselbrug. In zes weken hadden ze die klaar. De brug heette naar hun generaal 'Harry Crerar Bridge'. In het plantsoen op die plaats zit nog een gedenksteen.

De officiële opening op 29 mei 1945 van de noodbrug over de IJssel [Harry Crerar bridge]

&

Het duurde toen nog drie dagen voor Rha, Olburgen en Luur waren bevrijd. Daarna waren er geen Duitse militairen meer in onze streek.

De slachtoffers

De Bevrijding heeft ongeveer [60 Zutphenaren](#) het leven gekost. Het juiste aantal slachtoffers is niet bekend. Men weet bijvoorbeeld niet hoeveel

burgers later nog aan hun verwondingen zijn overleden, hoeveel Duitsers hier zijn gesneuveld en [hoeveel Canadezen](#) het leven verloren.
[[Alle Zutphenaren tijdens de gehele oorlog](#)]

De Canadese Begraafplaats op de Holterberg in Holten

Ook naderhand zijn nog veel mensen om het leven gekomen door landmijnen en niet-ontplofte projectielen [..].

De Canadese slachtoffers heeft men begraven op [de Holterberg](#). Ieder jaar bij de Klaprooscollecte betalen we allemaal iets om hun ouders eens een beetje te verwennen en naar Nederland te laten reizen.

Die jongens waren beslist niet naar dit vreemde land gekomen om een spannend avontuur te beleven.

Zij vochten voor de democratie. Voor een samenleving waarin de geregeerden bepalen op grond van welke beginselen zij worden geregeerd. Waarin de burgers kunnen controleren of het allemaal gebeurt zoals zij dat wensen. En waarin het gezag wordt uitgeoefend door mensen die op een of andere manier door de geregeerden worden aangesteld.

De verschrikkelijke druk van vijf jaar dictatuur heeft ons geleerd dat we in dit tijdperk van onze cultuur alleen maar gelukkig kunnen leven in een democratisch geregeerd land.

[Daarom hebben we het ook aan die Canadese jongens te danken dat we nu gelukkig kunnen leven!](#)

De vrijheid die zij ons brachten is een kostbaar geschenk. We moeten zorgen dat dit geschenk geen sleur wordt. Want dan lopen we gevaar het opnieuw te verliezen [hiervan akte..].

Een deel van onze Canadese bevrijders na de Bevrijding van Zutphen en Warnsveld
